

Tabor

Ob
priliki protikomunističnega zborovanja v Polhovem gradcu je general
Leon Rupnik šel v tamkajšnjo cerkev in prosil Boga za srečnejšo
bodočnost slovenskega naroda.

TABOR je glasilo Združenih slovenskih protikomunistov
TABOR je last in vestnik Tabora SPB. — Mnenja Tabora SPB
predstavljajo članki, ki so podpisani od Glavnega odbora.

Izdaja ga konzorcij. Predsednik: inž. Anton Matičič
Urejuje in odgovarja uredniški odbor glasila: za lastništvo
lic. Ivan Korošec, upravnik Božo Šušteršič.

TABOR is the voice of the Confederation of the United Slovene
Anticommunists.

TABOR es el órgano de la Confederación de los
Anticomunistas Eslovenos Unidos.

Director: Ing. Antonio Matičič,
Ramón L. Falcón 4158, Buenos Aires, Argentina.
Propietario: Lic. Ivan Korošec

Composición, diagramación y armado:

MALIVILKO - Telefax: (54-1) 362-7215

Impresión: Talleres Gráficos VILKO S. R. L., Estados Unidos 425
(1101) Buenos Aires, Argentina, Tel. 362-7215/1346

Registro Nacional de la Propiedad Intelectual N° 277.158..

NAROČNINA: Argentina \$ 12.- Južna Amerika, Evropa
in Avstralija 12 dolarjev; ZDA in Kanada 18 dolarjev
(zračno paketi).

Letalska naročnina za vse države 20 dolarjev (US).

Naročila, reklamacije, nakazila, dopise in ostalo pošto pošiljajte
na naslov: Inž. Anton Matičič, Río Colorado 1806
(1686) Hurlingham — Buenos Aires — Argentina
Tel. 665-6654.

**KO „TABOR“ PREBERETE,
POŠLJITE GA V DOMOVINO!**

*Svobodni sveta
združite se!
Za Boga,
Narod, Domovino!*

Septiembre - Octubre 1992 September - Oktober 1992

Predragi soborci!

To je moja poslednja okrožnica, namenjena vsem odbornikom, članom in soborcem. Kot veste, sem po hudih operacijah onemogočen za nadaljnje delo v organizaciji.

Ne morem izraziti, s kakšno težavo sem izbiral besede, da bi vam povedal, kar mi leži na srcu.

Najprej zahvala vsem in vsakemu posebej za vse delo pri naši organizaciji. Prosim vsakega posebej za vse eventuelne nerodnosti, ki sem vam jih povzročil, da mi odpusti. Imel sem vedno najboljše namene za blagor nas vseh v Taboru. V glavnem pa ponižno prosim — ne glede kakšna bo bodočnost — nikdar ne prenehajte delati za naše cilje: Bog — narod — domovina...

Kot izgleda, se naše delo z ozirom na naša leta bliža nekakemu koncu. Vendar vas prosim, vzdržite do konca — dokler se da — dokler končno ne prevzame našega dela Nova organizacija — tam doma.

*Mi vsi pa se bomo pridružili našim pobitim borcem.
Bog - Narod - Domovina!*

Vaš vdani

Ludvik Kolman

Ostal si brez groba in brez spomenika, general!

(Govor 6. septembra 1992 pred spomenikom v
Slovenski hiši)

Slovenke, Slovenci!

Začenjam ta nagovor ob spominskem slavlju po generalu Leonu Rupniku z njegovimi besedami: „Slovenke, Slovenci!“ Glejte, kako malo se nas je zbralo po skoraj polstoletnem umoru moža, katerega spomin obhajamo danes. Vendar še vedno nas je več, kot je bilo učencev Tistega, ki je pred dva tisoč leti začel spreobračati svet, več nas je, kot je bilo udeležencev „Štajerskega bataljona“, prve ilegalne formacije proti okupatorju, katerega petdesetletnico bi morali slaviti letos.

Pred več kot 2500 leti je bila v navadi pri takratnih narodih stare Grčije, ki smo jih imeli za barbarske, da je senat določal govornika, ki je imel govoriti „logos epitaphios“ — nagrobni govor za padlimi za domovino. Govornik je vedel, kaj mora govoriti, kaj pričakujejo poslušalci od njega: govor je bil nad grobom vseh padlih za skupnost, posamezniki niso bili pomembni in govornikov namen je bila hvalnica državne skupnosti, za katero so padli.

Drugo vrsto hvalnice mrtvih je poznala rimska kultura — „oratio funebris“ — žalni govor, v katerem so slavili pokojnika, njegov rod, njegove prednike, njegovo življenje, njegovo smrt.

Vse to smo v eni ali drugi obliki slišali v teh štirih desetletjih in pol, zato tega ne bom ponavljal — je že poznano! Združil pa bi obe vrsti nagrobnih govorov in jima dodal, kar jima manjka za današnji čas, nekaj slovenskega, tretjega, česar ni poznala antika — „oratio imprecationis“ — rotilni govor! Nekdaj so te govore imeli ob trupu, ob krsti, na grobu padlih, česar pa mi ne moremo storiti. Iz zgodovine vemo samo za primer Polineika, kateremu je tiran Kreon odklonil pravico pokopa in groba, toda njega je spremljala v smrti sestra Antigona, ki je s tem pokazala atenskim državljanom, da se je treba držati izročila bolj kot pa ukazov minljivih tiranov, da se s smrtjo izenačijo vsi nasprotniki v nepopravljivi nesreči. Do tod je prišla grška civilizacija, naša napredna doba se je toliko ločila od nje, da bi nas moralo biti sram. Nekdaj so spoštljivo obstajali pred skrivnostjo smrti tako eni kakor drugi, ker mrtev nasprotnik ni pripadal več zakonom tostranstva. Od moža, katerega spomin obhajamo danes, ni ostalo trupla, ker so njegove kosti, kakor kosti naših padlih sobojevnikov razmetali neznano kam, trupla tistih pa, ki so bili zločinsko izročeni leta 1945 še vedno čakajo krščanskega

pokopa. Ni trupel, ni krste, ni groba, pred katerim bi se zamislili o minljivosti tega sveta, da bi zapeli hvalnico možu, ki je zastavil glavo za svoj narod in vedoma, prostovoljno odšel nasproti strašni smrti, ki so mu jo pripravili.

Rekel sem, da ta spominski govor ne bo „logos epitaphios“, ne „laudatio funebris“ ampak „lamentatio imprecatoria“ — rotilni klic, ki naj nam služi v opomin in premislek, ko se bomo razkropili od spomenika junakom. Vsem so več ali manj znani dogodki zadnjih dveh, treh let, brali smo o sestopu oblasti, ki je dala umoriti generala Leona Rupnika, slišali smo o proglasu o slovenski samostojnosti, pretresle so nas novice o napadu na Slovenijo, zgrozili smo se nad pobijanjem in zločinskim rušenjem naše domovine, malo prej pa so prišle do nas vesti o kupčiji v turjaški kleti, kjer je bilo vse to pripravljeno, da se odvrne pozornost od važnejših stvari.

Skoraj pol stoletja se že zbiramo, da počastimo spomin enega velikih Slovencev in vedno smo se zbirali z upanjem, da bo krivično pisana zgodovina enkrat priznala zasluge tudi generalu Rupniku. Zgodovino o njegovem procesu je resda napisal partijski sluga Željeznov, toda malo bolj nepristransko so že morali izdati v srbohrvaščini in v Zagrebu. Že od začetka so morali komunisti priznati, da je general Rupnik bil protirevolucionar, ne pa kvizling in izdajalec. Če pa je bil protirevolucionar, kje je ostala Narodnoosvobodilna borba, zakaj tolikšno mahanje z listami vojnih zločincev po polstoletju? Kdaj je bila lepša prilika kot ob navideznem sestopu z oblasti zločinske klike, ki je pol stoletja nelegalno in nelegitimno zadrževala oblast nad narodom, da se popravi storjena krivica? Dekret o umiritvi in koncu državljanske vojne — kakšna umiritev? Kakšen konec državljanske vojne? Če so jo pa zanikali ves čas in govorili samo o NOB? Temu dekretu — čeprav se te stvari ne urejajo z dekreti — ni sledil drug, ki naj bi vsaj bežno nakazal pot do končne sprave med živimi in mrtvimi, če naj bi bila sprava v Kočevskem Rogu samo sprava med mrtvimi in pripoznanje zločina, storjenega nad njimi.

Če danes pregledamo koliko je dobila domobranska stran in koliko je ostalo od obljub in pridig in govoranc, moramo priznati, da je skoraj vse ostalo kakor je bilo: ostala je dvakrat izruvana in štirikrat okleščena lipica sprave, pobito in poklano domobranstvo ni dobilo enega samega spomenika, priznanje domobranski strani, podpisano pred enim letom, je bilo preklicano čez nekaj mesecev, Kočevski Rog, Teharje sta zanemarjena kakor sta bila in bosta ostala kot veliki priložnosti za prosjačenje, medtem ko drugih morišč ni raziskoval nihče. Bili smo priče nastajanja odborov za obrambo človeških pravic: skupščinskega Polajnarjevega, Stresovega Pax et justitia, Društva slovenskih pisateljev, Bavconovega, vsi so raziskovali, našel ni nobeden ničesar, ker so se držali ukaza od zgoraj, vsi so se morali ogniti revolucijskih let od 1941-1945, ker se o tem ne sme razpravljati, čeprav prav v njih tiči korenina zla, ki se je razlilo po slovenski zemlji.

Kdor je preživel tiste čase v domovini, mora vedeti, da je general Leon Rupnik vzel na svoje rame vodstvo naroda na prošnjo škofa dr. Gregorija Rožmana in politikov, ni se polastil oblasti, ni je iskal. Po skoraj polstoletju

bi bil že čas, da bi se mu zahvalili za to in da bi zmolili tudi naš konfiteor.. „O Jezus, odpusti nam naše grehe, obvaruj nas peklenškega ognja in privedi v nebesa vse duše, posebno še tiste, ki so najbolj potrebne tvojega usmiljenja. Obvaruj nas lahkovernosti, da ne bomo slepo verjeli komurkoli, posebno ne volkovom, v ovčje kože preoblečenim. Da ne bomo hinavščili, da ne bomo iskali dobička in denarja pri takih stvareh kot je sprava. Da ne bomo med tistimi, ki so barantali za tvoje kosti, general Rupnik, in kosti naših soborcev. Da ne bom lagali narodu, da gre za narodno spravo in pri tem mešetarili z denarjem. Da ne bomo terjali odpuščenja in pozabe, sami pa delali kupčije z morilci.“ Še dolga bi lahko bila naša prošnja!

Preden se ti bomo zahvalili za naša življenja, general Rupnik, te prosimo, da nam odpustiš dogodek v Serviglianu, da nam odpustiš vse, kar smo slabega o tebi mislili, govorili in delali, da si moral iskati zatočišča pri tujcih, ker so ti ga rojaki odpovedali. Odpusti nam, da smo te zapustili v zadnji, najtežji uri! Vse se nam je stotero povrnilo, ne samo od tistih, od katerih smo to pričakovali, ampak tudi od tistih, od katerih ne bi nikdar kaj takega pomislili. Priznamo in obžalujemo, čeprav nismo bili mi tisti, ki smo to storili.

Mislili smo že, da je naše poslanstvo pričevanja končano, general! Da bodo to poslanstvo prevzeli mladi rodovi v domovini. Nam v posmeh in bodočim rodovom v opomin, slovenstvu pa v sramoto, je izšel učbenik za zgodovino osmega razreda ljudskih šol, kjer je opravljeno s tvojo usodo in usodo domobranske vojske na dveh straneh, medtem ko so in še bodo izšle skladovnice knjig, ki povečujejo „junaštva“ komunistov. Z lažjo so hoteli doseči spravo, z dogovorom v turjaški kleti so hoteli obdržati vse naropano, ukradeno in prigoljufano, opravičiti vse smešne poskuse, ki so jih delali nad narodom — ostali pa bi jim vsi privilegiji, vse prebende, pokojnine in službe, ki so se jih polastili v teku desetletij. NOB je ostala sveta in nedotakljiva, velike svete krave politike so ostale otroško nedolžne, sme se pa dolžiti emigracijo, za kar je storila in česar ni storila. Sestopali in sestopali so z vlade, da so nazadnje ostali na njej.

Vem, da so to stvari, ki ne spadajo na spominsko proslavo. General, ti veš, da spadajo, ker si v skrbi za slovenstvo prevzel težko breme, da bi se ohranilo, nihče ti ne bo mogel tega oporekati, zato so bili proti tebi.

Od tvojih zapovedi, kakšen mora biti domobranec, je Slovenija že tako daleč, da ni več daleč čas, ko bodo začeli deliti nagrade za hinavščino, zahrbtnost, nezaupljivost, dvoličnost, nepoštenost, podkupljivost, malikovanje zlatega teleta. Videl si takrat razvoj dogodkov, zato si jih napisal domobranstvu. Kot je tebe takrat skrbela usoda naroda in njegove prihodnosti, tako nas skrbi danes, ko vidimo, kaj se je zgodilo.

Ostal si brez groba in brez spomenika, general, kakor je ostala vsa naša vojska, slovensko domobranstvo. Zaenkrat so zmagali; če je komunistom prvič uspela kupčija z zavezniki, se jim je tokrat posrečilo z zvijačo, da so zmagali. Ni pa še izrekla svoje zadnje besede božja pravica, ni je izrekla zgodovina. Vse do takrat pa bomo trdili: Slava in hvala ti, general Leon Rupnik za vse!

Borbe v Jugoslaviji imajo korenine v Churchillovi zmoti

Prevedeno iz kanadskega časopisa
VANCOUVER SUN z dne 10. 3. 1992

Ko oborožene sile Združenih narodov pričenjajo svojo žalostno nalogo, da bi skušale pomiriti, kar je nekoč bila Jugoslavija, pred kratkim obelodanjena zgodovina odkriva, da bi usoda te dežele lahko bila vse drugačna.

Razlika bi lahko bila v tem, če Josipu Brozu-Titu ne bi pomagal do oblasti WINSTON CHURCHILL in če v britanski obveščevalni službi ne bi bilo izdajalcev.

Na Balkanu je toliko hude krvi, da je težko povedati, kdaj se je nekaj resnično pričelo. Toda med obema vojnama je obstajala vsaj neka možnost, da bi se sicer zelo problematična federacija Srbov, Hrvatov, Slovencev itd. pod monarhijo obdržala.

Te možnosti je bilo konec v drugi svetovni vojni. Najprej so Nemci izkoristili hrvaški nacionalizem; potem je Tito, ki so ga podžigali zavezniki, izkoriščal srbske in politične strasti in pritisnil še svoj pečat zatiranja na vse etične vrednote, s čemer je zapustil za seboj kipeči kotel, ki je po propadu komunizma v Evropi končno prekipel v državljansko vojno.

Jugoslavija je postala Churchillov črni madež. Zapeljale pa so ga njegova lastna impulzivnost, oboževalnost, napake Amerikancev, pa predvsem lažne informacije britanskih komunističnih špijonov. Nekaj dokazov je prinesla na dan pred kratkim napisana knjiga Richarda Lamba „Churchill kot vojskovodja“ (Churchill as War Leader), ki se oslanja predvsem na doslej še neobjavljene dokumente britanske vlade; drugi koščki skrivnosti ležijo v knjigi o špijonaži, kot npr. Andrew Boyle „Četrti mož“ (The Fourth Man), Simon Freeman in Barrie Penrose „Zarota molka“ (Conspiracy of Silence) in Michael Lees „Ugrabitev Srbije“ (Rape of Serbia).

Kmalu po začetku vojne so imeli Britanci možnost podpreti kralju Petru zveste sile ali pa Titove komuniste.

Churchilla je pogoltnila navidezno romantična legenda o Titu, ki jo je mogočno napihnil lahkoverni Fitzroy Maclean, katerega je Churchill lahkomišelnost posljal kot zveznega oficirja k Titovim partizanom. Toda mnogo bolj močan vpliv na Churchillove odločitve je izvajal major James Klugman.

Klugman je lahko nadziral obveščevalne informacije posebnega operativnega centra MO4 v Kairu, ki je bil baza za koordinacijo zvez z obema nasprotujočima si gibanjima v Jugoslaviji in istočasno glavni stan kralja Petra.

Klugman je bil na začetku 1930. let organizator in ključna figura komunističnega gibanja na univerzi v Cambridge-u. Med njegovimi pajdaši in rekrutiranci so bili Guy Burgess, Kim Philby, Donald Maclean in Anthony Blunt, ki so bili po koncu vojne razkrinkani kot sovjetski agenti. Kljub temu, da je njegova partijska delavnost bila odprta knjiga, je Klugman imel vse možnosti, da se je povzpел do odločilnega položaja v britanski obveščevalni službi. Kakor citira knjiga „Zarota molka“, drugi britanski komunist Leo Long o njem pravi: „Nikoli se ni skrival. Odkrito je bil prepričan komunist.“ Boyle navaja, da je Klugman sam o sebi trdil: „Za vse življenje sem bil zavezan naši stvari.“ Po vojni je postal celo partijski zgodovinar in je umrl 1977. leta.

Kakor piše Richard Lamb, je Klugman med vojno neprestano popravljaj, črtal in sestavljal goljufiva poročila — s hvalisanji Titovih partizanov in z očrnjevanjem kralju zvestih pripadnikov Draže Mihailovića. Tudi BBC (britanska radijska družba) je pela slavopojke Titu samo na podlagi ponarejenih poročil Klugmanovega starega sošolca Burgess-a, ki je vodil skupni radijski odbor, preko katerega je britanska vlada vplivala na radijsko politiko in programacijo.

Slika, ki so jo kazali Churchill, je bila, da junaški in uspešni Tito tolče Nemce, izdajalski Mihailovič pa z njimi kolaborira. Resnica je seveda bila čisto drugačna. Titovi partizani so Nemcem povsod dokazovali, da se ne mislijo bojevati proti njim, ker je Tito večji del svojega časa uporabljal za klanje nacionalistov in pripravo poti sovjetske okupacije ter svoji komunistični vladavini, katero je kronal z množičnim pokolom 30.000 monarhistov, ki so po koncu vojne bili vrnjeni iz nemškega ujetništva.

Churchill je zavrnil nasvete svojih vojaških šefov in leta 1943 zavrnil Mihailovića; njegov oster protest je odvrnil prezidenta Združenih držav Franklina Roosevelta, ki je hotel poslati pomoč kralju zvestim četam. In Britanci so Tita obsipavali s podporami.

Toda 1945. leta je Churchill že spoznal, da so ga pitali z lažnimi poročili; uvidel je Titove resnične namene in prosil takratnega ameriškega prezidenta Harryja Trumana, da bi poslal čete, ki naj bi mu pomagale preprečiti komunistično oblast. Toda takrat je Truman pomoč odrekel.

Da pa je zadeva še vse bolj ironična, je Klugman po koncu vojne, ko je Tito prelomil s Stalinom v svoji knjigi „Od Trockega do Tita“ (From Trotsky to Tito) zavrnil svojega prejšnjega odjemalca. Potem pa, ko se je Tito zopet pomiril s Stalinom, je bila knjiga na zapoved partije — „potegnjena iz prometa“.

Richard Lamb zaključuje, da je bila Churchillova odločitev pomagati Titu „največja nesreča za jugoslovanske narode“. Petinštirideset let pozneje je britanski časopis „Sunday Telegraph“ znal poročati, da je decembra 1945. leta Churchill pri nekem obedu v Bruxellesu priznal: „Med vojno sem mislil, da Titu lahko zaupam... Sedaj pa sem prepričan, da sem s tem napravil eno največjih napak v vojni.“

Kdo lahko pove, s čim bi se čete Združenih narodov danes soočale, če Churchill ne bi podpiral Tita; oziroma bi sploh bile potrebne? —

LUDVIK KOLMAN

Moj doprinos za nastanek domobranstva

Nemci so prišli v Borovnico že tri tedne pred italijansko kapitulacijo 8. septembra 1943. Posadka se je nastanila v Borovnici. Zasedli so takoj obe koti — za Zavrhu in Planini, kjer so bili protiletalski topovi. Mi smo bili ravno na pohodu čez Rakitno, ko so me iz posadke obvestili, da se nekaj dogaja med Italijani in Nemci. Vrnem se in grem naravnost na nemško komando. Komandant je bil Dunajčan. Ker sem govoril nemško, sva se hitro pogovorila, kdo smo in kaj smo. Seveda so oni to že vse vedeli. Prosil me je celo za mleko, ker je bil silno prehlajen. To smo mu takoj preskrbeli. Po razgovoru mi je rekel: „Če boste pošteni, boste od nas dobili vso podporo, sicer pa vas bomo uničili.“ Takoj naslednji dan je že rekel, naj tudi jaz od mojih mož pošljem nekaj vojakov na vsako koto. To sem seveda z veseljem tudi storil; — računal sem na to, da bomo mi prevzeli topove.

Še pred 8. septembrom je prišla nova posadka Nemcev — tankovci — mali tiger. Komandant, Hauptman Mauntz, me je takoj klical v svoj štab in spet smo šli skozi vsa vprašanja. Poudarjal sem vedno, da se mi borimo le proti komunizmu. Obrežnil se je malo, ker nisem imel prave uniforme. Rekel sem mu, da sem le rezervni kapetan in jurist. Vrnem se v kasarno v Brezovico, da se pripravim na pomoč Begunjam, kjer so posadko že napadali partizani.

Na predvečer 8. septembra — Italijani že bežijo na vse strani; še preje pa nas ponovno očrniijo Nemcem, ki kmalu zjutraj obkoliijo našo postojanko. Grem takoj k Hauptmanu Mauntzu, ki da nalog, da se moja postojanka takoj preseli iz Brezovice v Borovnico v Prosvetni dom, kjer je bil sedaj sedež borovniške posadke. Mi hitro poskrrijemo italijansko orožje; — posebno važna je bila drvarnica pri župnišču, kjer je bila municija za flake na kotah. Borovniški nemški komandant da nalog, da stražarji takoj dobe municijo in hrano.

Takoj nato Hauptman pokliče šoferja in se odpeljeva na Staro Vrhniko, kjer je bil glavni štab, k Oberstu Örtlu. Predstavi me in pove, kdo in kaj sem. Jaz ponovno razložim situacijo. Oberts Örtl pravi: „Stražarji ostanete; ti pa si komandant Vaških straž od Ljubljane do italijanske meje.“ Ponovno sem rekel, da sem samo rezervni oficir in jurist, on pa pravi: „Za nas si dober dovolj.“ Dovolil mi je, da sem pred njim v slovenščini napisal odlok, da na moj podpis vse Vaške straže dobijo municijo, hrano in plačo.

Ko se vrnem v Borovnico, pošljem takoj kurirja v Ljubljano s sporočilom o razgovoru z Nemci: „Z Nemci se da delati.“ Odgovor na istem pismu je bil: „Z Nemci si ne bomo mazali rok.“ Ponovno gre kurir v Ljubljano z novim pismom, kaj nam nudijo, itd. Odgovor od g. Smersuja: „Narod ti bo

hvaležen, samo ne sodelovati z Nemci preveč očitno.“

Istočasno se je Vuk Rupnik pomikal s svojimi Vaškimi stražami proti Ljubljani. General Rupnik postane predsednik in poveljnik domobranstva. Vaški stražarji smo postali domobranci.

Medtem so partizani z Italijani napadali po hribih Rakitno, Št. Vid, Begunje in obstreljevali našo kasarno v Borovnici. Vaški stražarji so bežali na vse strani; enako civilisti. Rakitna z vso posadko pride v Borovnico že 9. septembra. Istočasno prihajajo Vaške straže od Sv. Vida, Begunj in drugih postojank. Kar čez noč je naša postojanka narastla na 600 vojakov in stotine civilnih beguncev. Medtem so partizani z italijanskim orožjem začeli napadati našo postojanko. Zadeli so blizu, ne pa kasarne.

Ko se je življenje v kasarni precej normaliziralo, smo potrebovali več oficirjev. Prišli so: Kranj iz Begunj, Kržič iz Rakitne, Mukovec od Št. Vida. Kaplan Pezdirc je bil pri nas že preje. Nato pride Stamenkovič, Šabič, Pregelj za oklopni vlak, Kastelic za žično vzpenjačo, Beranek za šolo za baceače.

P. S.: V Vestniku št. 3, 1985, stran 242, Janez Grum po Mirku Bitencu navaja sledeče:

Kolman Ludvik, kapetan II. razreda. Spada med ustanovitelje Vaških straž in domobranstva. Zavzemal je mnogo važnih položajev. Mnogo je pripomogel, da je po italijanski kapitulaciji bilo moštvo hitro oboroženo in oblečeno, in da se je ponovno dvignila morala v protikomunističnih vrstah. Zaradi upiranja Nemcem, ki so hoteli njemu podrejenim edinicam pobrati težko orožje, je bil nenadno aretiran. V zaporu je bil v Ljubljani nad 10 mesecev, vse do maja 1945. — (Po 8. septembru 1943 je kot glavni vodja Vaških straž na Notranjskem pred Nemci prevzel vso odgovornost, zato Vaške straže niso bile razorožene. Prav te edinice Vaških straž so bile zibelka vsega domobranstva.) Kolman je bil kapetan II. razreda že v Jugoslaviji in od tega časa ni nič napredoval.

Turjak — Grahovo

Še preden se je ustanovilo domobranstvo, smo imeli vsi Vaški stražarji nalogo, kaj storiti v slučaju italijanske kapitulacije. Jaz bi moral z mojo edinico na Zaplano; tako tudi Vaške straže iz Vrhnike, Verda, Št. Jošta, Rovt in Logateca. Povelje je prišlo v puškinem kopitu. Ker pa so se stvari z 8. septembrom tako hitro obrnile — Nemci so nas priznali, dobili smo orožje, hrano in plačo — nihče ni mislil na Zaplano, kar bi bil samomor, kot je bil Turjak. Na Turjaku so se zbirale Vaške straže iz Dolenjske in iz okolice Ljubljane.

Šel sem k Peterlinu in ponovno povedal, kaj sem dosegel pri Nemcih, in tudi povedal, da ne grem nikamor. Ko smo zvedeli, kaj se dogaja na Turjaku, grem k Nemcem s prošnjo, da nas oni prepeljejo s kamioni na pomoč obleganim. Hauptman Mauntz takoj kliče na svojo komando in dobi odgovor ter pravi: „Daj nam tri može, ki poznajo pot; gremo z našimi tanki

in ne potrebujemo tvojih vojakov." Grem spet sam v Ljubljano, pa dobim odgovor: „Mi ne potrebujemo nemške pomoči..." In Turjak je padel...

Silno sem bil začuden, ko sem slišal, da ustanavljajo posadko na Grahovem. Sam sem govoril s Kremžarjem in ga svaril, naj ne hodi, ker ne pozna terena in nima izkušnje, ker bo to težka postojanka in ne bo zdržal. Enako mu je govoril Peterlin. Končno grem do Krennerja, ki tudi ni bil za to. Zadrli se je name: „Ne hodi k meni, pojdi v farovž!" Iz tega sem že takrat videl, da nekaj ne klapa s stranko in sem bil nemalo začuden nad tem odgovorom.

Prišel je napad na Grahovo. — Ko smo mi zvedeli, je bilo že prepozno, da bi prišli pravočasno na pomoč. Tak je bil žalosten konec Grahovega.

Družina 28/92 objavlja govore na spominski slovesnosti v Kočevskem Rogu 5. julija 1992, katere v skrajšani obliki podajamo bralcem „*Tabora*". - Op. Ur.

JUSTIN STANOVNIK

Iz poraza v zmago

Prijatelji!

Tam ob cesti, nedaleč od Roškega križa, so vas pozdravile tri zastave: Na častnem mestu je tam najprej zastava slovenske države. To je zato, ker bo zgodovina nekoč, ko se bodo razkadile sedanje megle, vpisala v temelje naše države tudi imena vojakov slovenskega protikomunističnega upora. Ko se bo obrisalo sedanje nebo, bo pred vsemi stala tale neovrgljiva resnica: domobranska vojska je bila vojska naroda, ki jo je v odsotnosti države narodna volja ustvarila iz sebe, da bi branila njegovo svobodo in njegovo kulturo.

Druga od zastav, ki tam visijo, je slovenska narodna zastava. To je zaradi čiste zvestobe ljudi, ki se jih danes spominjamo. Čisto srce, čista zastava. Ničesar drugega niso hoteli kot to, da se obvaruje, kar je ta narod utemeljeval tisoč let: Bog — narod — domovina. Možje in fantje, ki so vstopali v čete in bataljone te vojske, so rastle iz svobodnjaške narodove tradicije. Slovenski domobranec ni pripenjal na svojo zastavo nobenih znakov, ne zvezde, pa tudi ne križa, boril se je za tako zastavo, kakršno je ustvarila zgodovina njegovega naroda.

Tretja zastava, ki ste jo zagledali, ko ste stopili na ta kraj, je črna žalna zastava. Tu je bil namreč pokošen, ne pokošen, potlačen in pohojen je bil prelepi pisani travnik slovenske mladosti. Zato, ki hodiš po tem kraju, hodi s sklonjeno glavo in v tišini: zaradi uničenega ponosa, zaradi ubitega upanja, zaradi strte sreče.

Ne samo žalost, tudi tesnoba pa nas prevzame, če pomislimo na prihodnost tega malega naroda: Kakšna rana je bila zasekana v korenine

njegovega drevesa. Ljudje, ali ste kdaj pomislili, ali ste kdaj spraševali, kje je petnajst tisoč družin, petnajst tisoč študentov žive narodove in človeške energije?

S sklonjeno glavo in v tišini se sme torej hoditi po tem kraju. A na državno in narodno zastavo nikakor ne smemo pozabiti. Zakaj ljudje, katerih kosti izginjajo pod to zemljo, so dali svoja življenja za slovensko politično samostojnost in kulturno samobitnost. Samo ena stvar je namreč resnična in en stavek velja do zadnje pike: umrli so zato, ker so hoteli, da slovenski narod ostane v polju evropske omike.

Kočevski Rog lahko postane torej izvor velike energije naše politične in duhovne obnove. Kakor mogočen val naj gre od tod po vsej deželi misel slovenskega preroda. Naj se dotakne vseh ljudi dobre volje ideja nove svobode. Svoboda namreč ni v tem, da greš, kamor hočeš, da imaš potno dovoljenje za tuje dežele. Svoboda ni v nogah, svoboda je v glavi. Svoboda je v tem, kjer nastaja vprašanje, kaj je prav in kaj ni prav, kaj je dobro in kaj je zlo. Samo ljudje, ki nosijo v sebi to svobodo, ki je razčlovečevanje dobrega in zlega, bodo lahko ustvarjalci vsake druge svobode. Samo ti ljudje bodo lahko graditelji novega slovenskega sveta, v katerem bo ena beseda in eno politično načelo nad vsemi drugimi: spoštovanje in naklonjenost do človeka. Junaki, ki se jih danes spominjamo in jih slavimo, nam naročajo, naj s to mislijo odidemo osvajat slovenski svet.

MATE ROESMAN

To je obred vstajenja

Iz daljne Amerike smo po dolgih letih prišli v našo rojstno domovino, da poromamo na kraje, posvečene s krvjo naših sobojevnikov, zavednih Slovencev, ki so dali svoja življenja za slovensko svobodo in lepšo slovensko bodočnost.

Vsako leto po njih pokolu, vse dotlej, smo častili njih spomin, njih vero, njih upanje njih ljubezen na tujem in jim zgradili spominsko kapelo. Nismo smeli na njihove grobove, nismo smeli obiskati krajev pokolov.

Letos moremo prvič in v večjem številu poromati na grobove, ki so sedaj že posvečeni grobovi. Tukaj smo se udeležili bele, ne črne sv. maše, ki je maša poveličanja in vstajenja. Žrtve, ki leže v teh grobovih, so v večnem božjem miru ovenčane z lovorjem zmage. Komunizem v svoji sramoti umira, sicer počasi, a vendar umira. Naši mrtvi in mi preživeli, ki smo ostali zvesti njihovemu spominu in žrtvam, nismo „stali na napačni strani zgodovine“. Na „napačni strani zgodovine so stali“ tisti, ki so sicer tedaj zmagali, danes pa doživeli popoln poraz, tisti, ki so naše žrtve zasramovali in jih zatajevali.

Naši mrtvi in mi preživeli ne kličemo po maščevanju, ker vemo, da pravi Gospod življenja in smrti: „Maščevanje je moje.“ Hočemo pa, da bo spomin na slovenski holokavst ostal živ in trajen, da bo prešel v slovensko narodno

in zgodovinsko zavest, kot na primer spomin na Matija Gubca in Miklovo Zalo.

Kristjani verujemo v življenje v prihodnjem veku. Za nas Bog „ni Bog mrtvih, ampak živih, zakaj njemu vsi žive.“ Naši mrtvi, ki se jih spominjamo v tej svečanosti, žive v večnosti pred božjim obličjem. Spominjamo se jih pri sleherni sv. maši in jih prosimo, da bi izprosili za svoje brate milost spoznanja krivde in da bi zgradili most do sprave temelječe na resnici in pravičnosti, da bi tako mogel slovenski narod „stopiti v čisto in jasno ozračje prihodnosti“.

MARIJA ZGONC

Moj dragi oče

Tako so Te v vsem povojnem času iskale moje misli in se ob Tebi ustavljale moje želje. Spominjam se, kako smo Te čakali dolgo, pa nismo nikar več zaslišali Tvojih korakov. Naš dom je žaloval za očetom, možem, sinom; zemlja je pogrešala gospodarja. Vse je padlo na mamina ramena. Zemljo smo obdelovali dobesedno z rokami, saj so nam vse pobrali. Mamu so klicali na zasliševanja. Strah je bil v našem domu stalen gost. Skozi mladostne čase smo šli prezirani. Zapostavljeni smo bili v šolah in službah.

Minevala so leta. V srcih smo nosili Tvojo podobo, dragi oče, čeprav se otroci nismo spominjali Tvojega obraza. Šepetaje so se širile govorice o tem, kaj se je dogajalo po vojni. Rane, kot ta brezna globoke, so se odpirale. Spati nisem mogla, ko sem premišljevala, kje, kako so Te ubili, Ti v najlepših letih vzeli življenje. Kakšna je bila Tvoja zadnja ura? So Te poniževali, Te zvezanega topli? Si poslednjič videl svojo zemljo, moj oče, v teh gozdovih; kjer se ni nič videlo, nič slišalo? So Te vrgli v jamo in je Tvoj krik odmeval od teh skal? Si umiral dolgo, morda pod trupli sotrpinov? Ali si na Teharjah postal odpadek? Si zadnje na svetu videl razbeljeno puškino cev in podivjan ubijalčev obraz? In veš, oče, kaj vse so govorili! Ampak Tvoje podobe v naših srcih nismo umazali. Na kaki proslavi bi včasih zavpila, tako je butalo v prsih, pa smo samo molčali. In molili. Kako smo molili! Ni bilo sovraštva v srcih, samo groza, s katero smo živeli, in bolečina, nepopisna, neizmerna, ki je svet ni videl, ki je nismo mogli povedati; vsak zase jo je nosil skozi čas.

Zdaj smo samostojni, smo država Evrope in sveta. Bog nam je dal ta prostor, raj pod Triglavom. Ponašamo se, da smo kulturni narod, ampak krute in nečloveške zgodovine leta 1945 še nismo dostojno predstavili sedanjemu rodu. Še vedno ni izbrisana nalepka izdajalca. Vam, tisočem in tisočem, ki v Rogu in drugje po Sloveniji ležite pobiti, slovenski narod se ni postavil spomenika, ki bi bil spomin in opomin.

Moj dragi oče, lučka, ki jo prižigam, je košček ljubezni, ki Te nosi v srcu in spominu.

50-LETNICA BOROVNIŠKE VAŠKE STRAŽE

Bilo je konec maja 1942, ko sem se vrnil iz Štajerske v Ljubljano, da se ponovno sestanem z Ivom Peršuhom in mu poročam o razmerah na Kozjanskem in o delovanju OF. Na veliko začudenje zvem, da je bil prejšnji dan, 27. maja, zahrbtno ubit. Podrla ga je OF. Postal sem bolj previden, ker sem opazil, da mi večkrat nekdo sledi.

Ves zamišljen sem sedel v Unionski kleti, ko se mi približa star znanec, župnik iz Borovnice. Zaskrbljen mi pravi: „Italijani bodo odpeljali 80 moških v internacijo, če v enem tednu ne dobim človeka-oficirja, ki bo prišel v Borovnico in organiziral Vaške straže. Pridi in reši te ljudi,“ mi je rekel, „vse imam zgovorjeno z italijanskim kuratom. Ti si oficir, si odločen protikomunist!“ Nisem dolgo premišljeval, šel sem v Borovnico in na prvi petek, septembra 1942 smo šli s prvimi Vaškimi stražami jutraj k sv. maši.

Tako se je začelo! Nastanili smo se v sosednji vasi Brezovici, v kotu pod Rakitno in Strmcem. Zgradili smo barako za stanovanje, napeljali skal in kamenja od porušenega borovniškega mostu in zgradili bunkerje, da smo se zavarovali pred napadom. Po hribih so takrat že pohajale tolpe Dakijeve „brigade“. Že takrat smo slišali vsak večer streljanje od Krimske jame. Fantje, t. j. Vaški stražarji so bili večinoma železniški delavci, hlapci in tudi več zavednih kmečkih sinov. Ker posadka ni imela nobenih dohodkov razen hrane in starih francoskih pušk, ki so nam jih dali Italijani, sem obdavčil borovniške bogataše in iz tega „davka“ sem fantom dajal plače, da so tako pomagali svojim družinam.

Ker je bila Borovnica 80% za OF, so se domačini norčevali iz nas in so nas klicali „Marijin vrtec“, kar pa Stražarjev ni nič motilo. Vsako nedeljo smo imeli „open house“ (vrata odprta vsakomur), da so fantje prihajali in videli, kdo in kaj smo. Prav tako so prihajali tudi gospodje iz Ljubljane z vprašanji, katera stranka me je poslala na teren. Odgovor je bil vedno isti: nobena, šel sem sam kot zaveden katoliški Slovenec.

V nekaj mesecih smo bili že tako močni in izvežbani, da smo začeli delati hajke v Rakitno, proti Begunjam in v Krim. Partizani so takrat že ustrahovali vse okoliške vasi od Iga, Krvave peči in celo Bloško planoto. V začetku novembra 1942 smo šli v veliko hajko na Krim. Seveda z nami so bili Italijani, mi naprej, oni za nami. S fanti smo bili zmenjeni, da so oni nosili mitraljeze in vse, kar je bilo „težko“; tako smo mi imeli komando! Ni bilo zastoj! V Krimu smo presenetili glavni štab partizanske vojske ravno pri večerji. Vse se je spustilo v beg — brez strela od njihove strani — mi pa smo dobili kupe hrane, orožja in zastavo štaba ter kupe originalnih dokumentov, pisalne stroje in kurirko Metko. Ta je imela potni list izdan v Sofiji, potrjen v Beogradu, Zagrebu, Ljubljani. Ves plen smo na njihovih mulah prinesli v Borovnico. Ko smo vse dokumente sortirali, sem si jaz obdržal tistega za „Komandanta Mačka-Matija...“ da bodo po osvoboditvi pobili vse oficirje, duhovnike, kulake in sinove... itd., in pa onega, ki pravi, da se bodo morali v slučaju močnih Vaških straž ukopati, „ker sicer bomo

Borovniška Vaška Straža pod poveljstvom stotnika Ludvika Kolmana

s treskom zagrmeli"... Dokumenti so bili originalni, podpisani od Edvarda Kardelja in Borisa Kidriča.

Štabna zastava je bila potem dolgo na razstavi v Ašičevi trgovini v Prešernovi ulici. Vse to je bilo objavljeno v Slovenskem domu. Potem so vsi ti originalni dokumenti „čudežno“ izginili — omenja pa jih pokojni Ciril Žebot v svoji knjigi *Neminljiva Slovenija*.

Zgodaj spomladi smo Stražarji hodili na patrole na Pokojišče, proti Padežu in Begunjam. Tako so ljudje lažje obdelali polja, ker smo bili vedno v bližini. Slučajno smo tako naleteli na veliko skladišče hrane in živeža sploh, kar smo vse spravili v Borovnico, in nam je silno prav prišlo po 8. septembru 1943, ko so begunci v gručah prihajali v Borovnico.

V noči od 14. do 15. avgusta smo doživeli ognjeni krst, ko nas je napadla Dakijeva brigada. Celo noč je bila borba za glavno posadko in napad je bil odbit. Imeli smo 3 ranjence, Daki pa je svoje sežgal na nekem kozolcu v Sabočevem.

Do konca leta 1943 in 1944 smo stalno patrolirali čez Rakitno do Krvavih peči, med Verdom in čez Ljubljanski vrh. Teren okoli Podpeči, Preserja, Rakitne in Bloške planote je bil že kar varen. Nastajale so nove Vaške straže: Begunje, Cerknica, Sv. Vid, Kozljek, in pozneje še Grahovo, ki pa je žalostno končalo.

Medtem so se partizani spet ojačili in začeli napadati te postojanke. Stražarji so se začeli umikati in vedno več jih je prišlo v Borovnico. Iz Sv. Vida je prišel s Stražarji župnik France Pezdirc. V posadki je bila večerna molitev na dnevnem redu — ne obvezna —. Ko pa je prišel kurat Pezdirc, smo imeli tudi svojo mašo v župni cerkvi. Vedno več in več Stražarjev je

prihajalo v Borovnico in tudi več in več civilov. Tako je posadka Borovnice po 8. septembru štela čez 600 borcev in nekaj sto civilov.

Na prve Vaške straže so vaščani gledali z zaničevanjem in nas imenovali „Marijin vrtec“. Iz tega Marijinega vrta so zrastle borci, ki so končali v Rupnikovem bataljonu in ležijo pobiti v Teharjah... Bili so res junaki — drzni in zvesti svoji ideji: Bog, Narod, Domovina! Slava vam vsem! Oko, Tone, Ciril, Lojze, France — itd., itd., itd... Počivajte v miru.

Ko mislim nazaj se spominjam, ko mi je na neki prvi petek rekel kurat Pezdirc: „Kaj nam vse to pomaga, saj bomo vsi pobiti!“ Takrat sem rekel: „Ne govorite tega...“ Odkod je to vedel? Padel je v Rogu in dajal fantom odvezo — tako mi je povedal Milan Zajec. Počivaj v miru dragi kurat in prosi za nas vse, ki smo ostali živi!

Tako mislim

(Slovenec, 19. junija 1992)

Ciril Tavčar, Vodice

Pismo Bavčarju

Pridružujem se g. J. Plahutniku, ki notranjega ministra g. Bavčarja sprašuje, zakaj Slovincem, ki jih je komunistični režim pogнал v emigracijo, avtomatično ne vrnemo odvzetega državljanstva (Slovenec, 12. junija). Odgovoril bi vam bil g. Bavčar prav po vaši želji, če bi ga to vprašali pred enim letom, ali celo še pred prvimi kolikor toliko svobodnimi volitvami. Danes boste zaman čakali na njegov odgovor.

Menda ni treba posebej pojasnjevati, da pride do slovenskega državljanstva prej in laže Neslovenec, tudi tak, ki sploh ne obvlada slovenskega jezika, kot pa naš slovenski človek, ki je moral pred 47 leti zapustiti svoje rodne kraje, da bi rešil golo življenje pred komunistično poštastjo, ki je preplavila našo slovensko zemljo.

Na obisku imam prijatelja iz Argentine, prijatelja iz mladih let, zavedne sinove slovenske matere, ki še po 47 letih obvladajo slovenski jezik veliko bolje in lepše kot marsikdo izmed nas. V njihovih srcih ni sovražstva, le vera in ljubezen do domovine. S solzami v očeh pripovedujejo, kako so daleč v svetu spremljali in doživljali rojstvo mlade slovenske države. Danes pa jim odrekamo državljanstvo. V nebo vpijočo krivico delamo tem zavednim Slovincem. Sram me je pred njimi, čeprav bi moralo biti bolj sram vas, gospodje Kučan, Bučar, Bavčar in drugi oblastniki. Z vsemi silami se branite vrniti jim slovensko državljanstvo samo zato, ker so pred pol stoletja dvignili orožje proti zločinskemu komunizmu, katerega pristaši in somišljeniki spet gospodujejo na Slovenskem. Kaj res ne morete dojeti, da kolo zgodovine nima vzvratne prestave?

Z grenkobo v srcih se bodo naši prijatelji vrnili nazaj v njihovo novo domovino, kjer so si s svojo pridnostjo in vztrajnostjo ustvarili nov dom in pridobili naklonjenost in spoštovanje. Vrnili se bodo v deželo Argentino, kjer je Slovenec sinonim za poštenost. Mi pa smo, čeprav smo jim nudili vse udobje, kar ga premoremo, ostali ob slovesu osramočeni.

+ Prof. France Novak

Profesor Novak se je rodil 8. aprila 1912. leta v Naklu pri Kranju. Ker je bil pokojni France nadarjen, je po končani gimnaziji diplomiral na filozofski fakulteti v Ljubljani. Leta 1941 se je poročil z učiteljico Ivanko Škrabec, ki je učila v Sodražici. Oba, France in Ivanka sta bila velika nasprotnika OF, zato so oba partizani obsodili na smrt. Francetu se je posrečilo, da jim je ušel, a Ivanka, ki je bila v osmem mesecu nosečnosti, so partizani odpeljali v gozd, kjer si je morala sama izkopati grob, nakar so jo s krampom pobili.

Kot begunec v Avstriji se je poročil z Marijo Družovič. Emigriral je v Argentino in se naselil v Cinco Saltos, kjer so se jima rodili trije sinovi. Zaposlil se je v kemični tovarni, a se je posvetil kmetijstvu.

Po 47 letih begunstva sta oba z ženo obiskala letos prvič svobodno slovensko državo, saj je veliko delal za to osvoboditev. Po povratku iz Slovenije se je ustavil pri sinu v Haedu, kjer je nepričakovano umrl 4. avgusta 1992. Prepeljali so ga v Cinco Saltos, kjer je bil pokopan ob velikem spremstvu, saj je bil zelo priljubljen, ker je veliko delal za dobrobit tega kraja.

Soprogi Mariji in sinovom ter ostalemu sorodstvu naše iskreno sožalje.

Pokojnega profesorja bomo ohranili v lepem spominu in se od Tebe poslavljamo z borčevskim pozdravom.

Bog — Narod — Domovina

+ Milan Dolinar

Malo pred božičnimi prazniki nas je zapustil dragi prijatelj in soborec Milan Dolinar. V bolnišnici je bil samo nekaj dni — v upanju, da se kmalu vrne domov. Toda božja volja je bila drugačna. Tako nas je zapustil 14. decembra 1991.

Pokojni je bil doma iz Zagorja ob Savi, kjer je bil rojen 20. avgusta 1923. Tam je tudi hodil v šolo. Imel je šest bratov in tri sestre. Doma so ga starši vzgajali v krščanski veri in tako je redno zahajal v cerkev. Saj je bil njegov oče cerkovnik.

Ko je okupator zasedel slovensko zemljo, je bil odpeljan v Gonars. Takoj po izpustitvi iz Gonarsa se ni več vrnil domov, ampak je vstopil v domobranske vrste. Bil je zaveden Slovenec, saj je vseskozi pomagal v domobranski organizaciji „Tabor“. Organiziral pa je tudi več izletov z avtobusi. Član je bil tudi igralske skupine „Slovenski oder“ in bil tudi predsednik Slovenske Pristave.

V Cleveland je prišel 1952 in se poročil v avgustu istega leta s Pavlo roj. Kristanc. V tem zakonu sta se rodila dve deklici in dva fanta. Imel je lastno podjetje „Milan Door Service“. Sedaj ga je prevzel njegov sin.

Vsi Te pogrešamo, dragi Milan, posebno pa Tvoja družina. Naše iskreno sožalje soprogi Pavli, hčerkam in sinovoma. Spominjali se Te bomo kot dobrega prijatelja in soborca.

Pokojnik je bil 18. decembra pokopan na pokopališču Vernih duš. Spremljalo ga je mnogo ljudi in soborcev.

Naj Ti bo lahka ta ameriška zemlja...!

Za „Tabor“ S. Vrhovec

+ Jože Odar

Iz Clevelanda smo prejeli žalostno sporočilo, da nas je 5. maja 1992 za vedno zapustil zvesti član društva Tabor, Jože Odar.

Pokojni se je rodil 24. januarja 1931 v Ljubljani. Kot mladoletnik je maja 1945 zapustil Slovenijo skupno s svojo materjo in se pridružil množični beguncev, ki so se umikali v Avstrijo. Emigriral je v ZDA, od koder je bil poslan v korejsko vojno. Po vrnitvi iz Koreje je študiral na univerzi in diplomiral v kemiji. Po diplomi je bil zaposlen pri Goodrich Co., kjer je dosegel vidne uspehe.

Poročen je bil z Albino Kozina in sta imela v zakonu hčerko Heleno in sina Tomaža. Žena Albina je umrla pred dobrim letom in sta tako Helena in Tomaž ostala sama.

Iskreno sožalje Heleni in Tomažu, Tebi Jože pa miren počitek v ameriški zemlji.

Jože Vrtačnik

+ Vladimir Menart

Vladimir Menart se je rodil pred 69 leti v narodno zavedni domžalski trgovski družini.

Spoznala sva se na gimnaziji, še bolj pa v mladini Jugoslovanskega narodnega gibanja Zbor.

Ko je aprila 1941 Hitler napadel Jugoslavijo sva se oba pridružila tisočem prostovoljcev, pozneje sva se pa oba znašla v Gonarsu, a ob kapitulaciji Italije, septembra 1943, sva bila vidna organizatorja Slovenskega domobranstva. Pokojni Menart je bil postaven in ponosen zastavonoša ob prvi povorki domobrancev v Ljubljani. Kmalu nato je bil v domobranskem podoficirskem tečaju in tudi v skupini, ki jo je dr. Franc Blatnik vodil na obisk

v Berlin. — Domovino sva zapustila v začetku maja 1945. Menart je imel še to nesrečo, da so ga rdeči zajeli, a se mu je posrečilo pobegniti. Emigrirala sva oba v Italijo in sva se končno zopet srečala v avstralskih Snežnih gorah. Leta 1957 sem začel izdajati glasilo „Žar“ v Sydneyu in mi je bil Vladimir v veliko pomoč, tako s članki kot denarno. Zaposlen je bil v Snežnih gorah v ameriški tvrdki, kjer so bili zaposleni številni Slovenci, s katerimi je imel neke vrste problemov in je zato to zaposlitev pustil in odšel v Sydney, kjer je v rekordnem času 14 mesecev postal pravnik s svojo odvetniško pisarno. Bil je član bivšega Narodnega odbora in vedno aktiven, posebno za Slovence doma in je bil pri vzpostavitvi Demosa in Slovenskega narodnega sveta. Pripravljaj je izdajo knjige v angleščini t. j. zgodovinsko študijo o Slovencih, pa mu je to preprečila njegova prezgodnja smrt. Bil je ponosen na domobranstvo in mu ostal zvest do smrti. Njegova užaloščena soproga Karina je v osmrtnici zanj zapisala, da je bil ljubeči sin Slovenije in ponosen Avstalec. Umrli je 4. junija 1992. Pogreb z mašo zadušnico je bil v slovenski cerkvi Merrylands. Prisotnih je bilo čez 150 ljudi. — Vladimir, hvaležen sem Ti za Tvoje dolgoletno prijateljstvo in sodelovanje.

Večnaja mu pamjat!

Tvoj Ljcnko Urbatič

MINISTER IN POKOLI

(Nadaljevanje)

Ni znano, če je bila sovjetska obveščevalna služba o tem obveščena, toda situacija je postajala nevarna. Kot je Hruščev pripomnil: „Prav ob koncu vojne je bil Stalin v velikih skrbeh, da bodo Amerikanci prekoračili demarkacijsko mejo od zahoda. Dvomil je, da bodo Amerikanci zapustili ozemlje, katerega jim je Roosevelt obljubil že v Teheranu.

Ironično je, da najbolj razburljiv dogodek v razmerju med Vzhodom in Zahodom praktično ni prinesel nobenih slabih posledic. Združene države Amerike so zjutraj 12. maja nenadno sporočile, da je konec posojanja dobav (Lend-Lease) Sovjetski zvezi. Ladje, ki so že bile na poti, so bile odpoklicane. Sovjeti so, razumljivo, odgovorili z nejevoljo in zaskrbljenostjo. V resnici, čeprav tega niso vedeli, je bila ta izzivalna nenadna sprememba politike le malo prehitel odziv uradnikov uprave za zunanje gospodarstvo na predsednikovo spomenico.

Na kratko povedano: vsaka sovjetska ocena politične in vojaške situacije v drugem tednu maja 1945 je morala računati na možnost izbruha nove vojne. V tem primeru bi ne bila vojna z razpadajočim ostankom Tretjega Reicha, ampak z mogočno Ameriko in njenimi zavezniki, ki bi jih pokvarjeni kapitalisti, kot so bili — lahko poklicali na pomoč; če treba, tudi nemški Wehrmacht, ki se je pravkar predal. Take vojne pa izčrpana Sovjetija ni bila v stanju bojevat, kot je tedaj Stalin priznal Titu.

Ne glede na veliko premoč Rdeče armade v Vzhodni Evropi so okupirane države začasno še obdržale gotovo mero narodne neodvisnosti in jih je bilo treba še podvreči na stopnjo satelitov. Vendar možnost uspešnega odpora ni bila tako brezupna, kot se nam dozdeva, če gledamo nazaj. V marcu je NKVD ugrabila 16 znanih voditeljev poljskega odporiškega gibanja, čemur sta ameriška in britanska vlada ostro protestirali, kar pa je Stalin smatral za malenkost v primeri z važnostjo, da je s tem zadušil grozečo domačo poljsko vojsko. Bliže domu, v Ukrajini, je divjala prava državljanska vojna, kjer so Sovjeti (kot je Hruščev pozneje priznal) izgubili na tisoče svojih ljudi v zagrizeni borbi med ukrajinskimi nacionalisti in sovjetsko vojsko. Podobna gverilska vojna se je razvila tudi v okupiranih baltskih državah in drugod.

V vojaškem pogledu so bile to malenkosti v primeri s sedemmiljonsko v boju prekaljeno Rdečo armado. Vprašanje pa je, koliko je bila ta armada zanesljiva? Čistke, katere je Stalin že začel med svojimi višjimi generali kažejo, da jim ni zaupal. Zdaj je bilo prvič po revoluciji, da so se milijoni oboroženih sovjetskih državljanov razpršili po svetu daleč izven meja in se udobno prilagodili evropski razkošnosti in svobodi, ki je že tako dolgo niso poznali. Glavni sovražnik ni bil več nacistični ropar, čigar krutost bi mogla

dvigniti najbolj trmasto rusko maščevanje, ampak toliko opevane demokracije. Ali bi jim v slučaju večjega spopada ne uspelo zaigrati na življenjsko važno „Vlasovo karto“, katero je Hitler tako lahkomišelnostno vrgel proč?

Razpoloženje mlajših sovjetskih ljudi se je tako spremenilo, da je slo na živce. Zmage na frontah so v sovjetskem človeku dvignile ponos in, kar je presenetljivo, nastala je tudi splošna moralna sprememba med nasprotniki režima. Med Finsko vojno leta 1940 sta dva angleška častnika obveščevalne službe zaslišala 2.000 sovjetskih ujetnikov, katere so ujeli Finci. Čeprav so bili skoraj vsi proti sovjetskemu režimu, je bil njihov pogled na življenje neka obupna malodušnost. Britanska oficirja sta prišla do zaključka, „da je politična vrednost teh vojnih ujetnikov enaka ničli, njihova vojaška vrednost je tudi nič... kot vojake jih je nemogoče uporabiti.“ Komaj pet let pozneje, ko je bila Sovjetska zveza veliko močnejša kot leta 1940, jih je bilo med Rusi na desettisoče, ki so se borili v vrstah svojih sovražnikov, toda s hrabrostjo, katero so morali upoštevati tudi Sovjeti.

Propagandni učinek, ki ga je imela osvobodilna vojska (KONR) na Rdečo armado, je bil veliko bolj uničevalen, kot pa njihove omejene vojaške akcije. Čeprav je bil propad Nemčije in njenih zaveznikov že jasen, se je vendar vabilu v ruskem jeziku, naj se predajo sovražniku, prav do zadnjih dni vojne odzivala cela reka dezertirjev. Polkovnik Konstantin Wagner, ki je poveljeval 2. diviziji 15. konjeniške kozaške brigade, je opisal prihod rdečega letalskega oficirja, ki je priletel k njim v Jugoslavijo s svojim bojnim letalom vred, samo teden dni pred koncem vojne.

Ob nemškem napadu je sovjetska vlada takoj odredila konfiskacijo vseh radio-aparatov, ki so bili last civilistov. Toda v letih 1944-45 so milijoni sovjetskih državljanov, ki so služili v Rdeči armadi, iz potrebe imeli dostop do radia in so lahko poslušali oddaje, katere je KONR dnevno prinašal v ruskem jeziku; spominjal jih je na težkoče in krutosti življenja pod boljševizmom, obenem pa jih vabil, naj se pridružijo Vlasovim borcem za svobodo. Zelo pogosto so podajali razgovore z najnovejšimi dezertirji. Nemci so imeli pri teh programih zelo majhno vlogo; Stalin je bil pogosto sarkastično imenovan Vožda (Vodja) v istem poniževalnem pomenu kot „Führer“. Najbolj neprijetne, a zelo podrobne oddaje so bile npr. Stalinov umor Kirova, o čemer sovjetsko ljudstvo še misliti ni smelo.

Sovjetska vlada se je upravičeno bala naraščajoče moči ruskih in ukrajinskih nacionalistov ter drugih odpadniških oddelkov, če bi jih Anglo-Amerikanci spretno uporabili zase. Že samo iz njihovega števila in protisovjetske gorečnosti bi zavezniško poveljstvo lahko spoznalo, kakšno nezadovoljstvo vlada v Sovjetski zvezi in še posebno v Rdeči armadi. Naj bo to res ali ne, emigrantski carski častniki so bili še posebno nevarni. Najbolj nenavaden pojav pri vsej zadevi je bil, kako so sovjetski ujetniki, ki so bili že četrto stoletja podvrženi izčrpnim propagandi proti „belim“, zdaj voljno in veselo sprejemali povelja belih emigrantskih oficirjev v Denikinovi in Wranglovi armadi. Zdaj so se oboji učili: Vojaki z vzhoda (Osttruppen) so iz svojih osebnih izkušenj zelo malo vedeli o svojih prejšnjih gospodarjih,

veliko pa so vedeli, kako so z njimi postopali tisti, ki so jih preselili na vzhod. Prav tako so imeli carski emigranti dovolj časa, da se znebijo oblastnosti stare ruske armade. Res je, da so mlajši poznali samo bolj liberalno ozračje evropskih dežel, kjer so bili rojeni ali vzgojeni. Državljeni zahoda, emigranti, so bili po večini svetovni državljani; poleg ruskega jezika, so govorili tudi francosko ali nemško in jim je bilo nekako prirojeno sodelovati, ali celo vplivati na svoje močne zaveznike, naj bodo Nemci, Britanci ali Amerikanci.

Če je že splošen pregled dogodkov napovedal nesrečo, so posebne okoliščine zadnjih 24 ur pred nemško predajo te sumnje še povečale. Začasna okupacija Prage po Bunjačenkovi vojski, v začetku s podporo čeških odporniških skupin, je bila zadosti razburljiva. Če to vzamemo v zvezi z ameriški premiki, se zdi grozeče. Ameriški 5. korpus je 6. maja zasedel mesto Pilsen in se pripravljal zasesti tudi Prago, ki je bila oddaljena samo 50 milj proti vzhodu, a še vedno predaleč za najbližje sovjetske čete. Njihov poveljnik je bil Patton, ki se je javno prizadeval, da prehití Rdečo amrado v Pragi. Na veliko začudenje Sovjetov pa je Eisenhower Pattonu ukazal, naj ustavi svoje vojake in pusti Konjevovim četam zasesti češko prestolnico.

V tistih kritičnih dneh je na ameriško poveljstvo prišla češka delegacija s prošnjo, naj Amerikanci napredujejo, preden pridejo Sovjeti. Prav tedaj so prišli tudi odposlanci Vlasovih oddelkov, ki so prosili in tudi dobili priliko, da se predajo ameriški vojski.

Vlasova navzočnost, združena z ameriško grožnjo, da zasedejo Prago, je potrjevala najhujše sovjetske slutnje. Protisovjetske čete KONR-a so se iz mesta umaknile in takoj prišle pod zaščito napredujoče Pattonove 4. oklopne divizije. Vojna je bila končana, nemška vojska se je zjutraj 7. maja v Reimsu brezpogojno predala na vseh frontah. Praški radio je to novico še tisti večer javil vsem nemških četam na Češkem. Oni so kapitulacijo takoj sprejeli in so bili pripavljeni mesto zapustiti ter ga prepustiti Čehom. Zdaj je Stalin delal hitro, da prepreči ta nevarni premik. Čeprav je bil sovjetski general Susloparov pooblaščen, da polnomočno sprejme nemško vdajo, so Sovjeti nepričakovano naznanili, da je ta predaja neveljavna, ter so zahtevali, da se vsa ceremonija ponovi naslednji dan v Karlshorstu v predmestju Berlina. Nadaljnji zavlačevalni zadržki glede gotovih izrazov v uradnem protokolu so sovjetskim zastopnikom omogočili, da so končni podpis preložili na malo pred polnočjo 8. maja. Medtem je Konjev zapovedal svoji 13. armadi (kot poroča John Erickson), „naj se utrčajo in drve proti Pragi“; obenem je poveljnikom ukazal, da od pehote pričakuje dnevno 20 milj napredovanja, od tankovskih formacij pa 30 do 35 milj na dan. Tako so dospeli v Prago zgodaj zjutraj 9. maja; to je bil cilj, za katerega je Stalin spretno podaljšal vojno za 36 ur.

Tako so bile stvari vse natančno pripravljene, ko je drugi dan, 10. maja, neki sovjetski častnik (verjetno od SMERSH-a, za katerega koristi je delal) iz Tolbuhinovega štaba v Voitsbergu vprašal generala Keightley-ja, ki je prišel na obisk, za takojšnjo predajo vseh kozoških enot v Avstriji. Naslednjega dne je Keightley-jev štabni častnik, brigadir Tyron-Wilson, zvedel bolj določno, koga pravzaprav Sovjeti hočejo imeti. Najbolj jim je šlo

za kozaške generale — znana družinska imena iz množice protisovjetskih Rusov — in elito emigrantskih oficirjev, ki so jih spremljali. Tej ustni zahtevi so dodali tipkan seznam imen, med katerimi so bila imena Krasnova, Škura in drugih voditeljev napisana z velikimi črkami.

Lahko si predstavljamo osuplost generala Merkulova, ko je v svojem uradu v Ljubljani v Moskvi zvedel, da Britanci na žalost ne morejo ugoditi tej zahtevi. Z Jaltsko pogodbo je bilo določeno, da bodo v gotovem času predali vso množico sovjetskih Kozakov; toda 5. korpus je bil brez moči zaradi predpisov o preiskavi državljanstva, katere je Alexander izdal samo pet dni pred predajo nesovjetskih državljanov.

Odgovor je Merkulov vzel za ugovor, pri katerem bodo vztrajali, pa naj sovjetska vlada še tako protestira. Zunanji urad je že junija 1944 poudaril, da prisilna repatriacija velja le za sovjetske državljane, katerih položaj je bil določen, da je tisti, ki je bil rojen ali je živel v mejah Rusije pred 1. septembrom 1939 (pa med tem časom ni sprejel drugega državljanstva, ali ni imel Nansenovega potnega lista, ki je nosilca klasificirala kot osebo brez državljanstva). Čeprav je bil Zunanji urad vedno pripravljen v vsem ugoditi Sovjetom, je vendar odločno ugovarjal brezvestnim poskusom sovjetske repatriacijske komisije v Britaniji, da bi med repatriirance vključili tudi „bele“ emigrante. Jasno, da ne brigadir Low, ne njegov nadrejeni general Keightley, nista mogla spremeniti navodil, ki so temeljila na vladni politiki. Pritisk Sovjetov neposredno na 5. korpus ni dosegel nič in tudi ni mogel ničesar doseči, pa vendar je bilo treba nekaj storiti, da polože roke na te nevarne može.

Mi že vemo, kaj se je zgodilo. 13. maja je Macmillan sam priletel v Celovec in pregovoril Keightley-ja, naj malo upogne pravila, da bo te „zaželeni može“ lahko skrivaj predal Merkulovu.

Ko je zjutraj 12. maja Macmillan zapuščal Caserto, je sporočil Zunanjemu uradu, da gre obiskat McCreery-ja in Hardinga. Šele pozneje je sporočil, da se je odločil narediti dodatno pot, ker je hotel govoriti s Keightley-jem. Zdi se, da do tega posebnega obiska ni prišlo na Keightley-jevo zahtevo, ampak na pobudo Rezidenčnega ministra. Keightley sam je bil ogorčen nad idejo, da bi emigrantske generale vračali; posebno Škura, ki je bil kot on sam odlikovan z Companion of the Bath. Sovjeti niso imeli časa, da store kaj več, kot vložijo prošnjo; poleg tega je bil general vezan na pravila, za katere ni imel nagnjenosti, da se jim izogne. Keightley ni mogel vedeti, kako na to gleda Macmillan, in tudi ni imel važnega razloga, da o tej stvari z njim govori. Čeprav je bilo vprašanje repatriacije glavni vzrok Macmillanovega obiska, je vendar polagal veliko skrb v to, da to skrije pred Zunanjim uradom.

Zdaj nastane vprašanje, od koga je Macmillan zvedel o neprijetni zahtevi SMERSH-a, če mu tega ni povedal Keightley? Gotovo ne od McCreery-ja ali od koga drugega pri Osmi armadi. Kot je znano, je McCreery prejel Keightley-jevo poročilo šele drugi dan po Macmillanovem obisku in še tedaj v namerno nejasni obliki. Tudi je precej jasno dokazano, da nihče pri višjem poveljstvu — pri 15. armadi ali pri AFHQ — ni vedel za to zahtevo, ali bi

nanjo ugodno odgovoril, če je. Najbolj čudno in nerazložljivo pa je, zakaj Toby Low v svojem Sitrepu (vojno poročilo) Glavnemu poveljstvu Osme armade za 10. in 11. maj ne omenja sovjetske zahteve za Kozake.

Izgleda, da je Macmillan zvedel za zahtevo SMERSH-a za kozaške generale na poveljstvu Osme armade, ko je bil 12. maja tam na obisku. Možno je tudi, da je to prišlo posredno ali neposredno od SMERSH-a. Ker se jim ni posrečilo, ko so se obrnili direktno na Keightley-ja, so sami ali po kom drugem izbrali drugo pot. Tega najbrž ne bi storili, če ne bi imeli upanja, da bo Macmillan sprejemljiv za idejo, naj se pregled državljanstva opusti. Če za Macmillanovo verjetno reakcijo ne bi vedeli, bi to bilo zelo tvegano — pravzaprav verjetno —, da bo vztrajal pri izvršitvi navodil Zunanjega urada, da sortira in obrazloži stare emigrante. V tem slučaju — vsaj z vidika SMERSH-a — bi se možnost, da dobijo Krasnova in druge, zelo zmanjšala, ali pa bi celo propadla, če svojevoljno vlačijo Macmillana v to zadevo.

So pozitivni znaki, da je bila SMERSH globoko zapletena na britanski strani repatriacije in da so zveze med britanskimi organizatorji te skrivne operacije in med sovjetsko tajno policijo z uradno zahtevo šle preko zakonitega sporazuma.

Najprej je treba pripomniti, da je general Keightley naredil nenavaden korak, ko je oficirjem SMERSH-a dovolil vstop na ozemlje svojega korpusa z namenom, da mu pomagajo nadzorovati repatriacijski postopek. Vojaški kurat, rev. Kenneth Tyson od Eighth Argills, je bil v času zbiranja v Lienzu v eni od patrol in me je glede tega informiral:

„Pridružila se nam je neka uradna sovjetska oseba, ki je iskala Kozake. Obleden je bil v rjavo uniformo (kaki) kot naši vojaki, toda brez oficirskih znakov. Hotel je igrati vlogo prevajalca, toda njegova anglesčina je bila zelo pomanjkljiva. Ni bil vsiljiv in med vojaki je bilo splošno mnenje, da nadzoruje, če bodo vestno opravili svojo nalogo. Kozaki napram njemu niso kazali nobenega sovraštva, bili so brezbrizni, otopeli, duševno in telesno izčrpani. Ne vem, kdo je temu sovjetskemu uradniku dovolil, da je smel biti navzoč, niti ne, kdaj je prišel na poveljstvo bataljona. Slišal sem, da je na našem ozemlju več takih uradnikov vršilo podobno službo, kjerkoli so bile preiskave, vendar kaj bolj točnega o tem ne vem.“

To Tysonovo poročilo je resnično. Britanski vojaki, kakor tudi njihove žrtve Kozaki, so pričali, da so bili ti sovjetski uradniki navzoči, da so bili oboroženi in so imeli dovoljenje streljati ali pretepati ujete Kozake. General Musson danes pravi, da je dejstvo, da so sovjetski častniki lahko oboroženi hodili med brigado, bilo je nekaj sramotnega in njihova navzočnost nerazumljiva. „Nihče ni mogel dati tega dovoljenja“. Ker se on sam tega ne spominja in ker je kaj takega vsekakor spadalo v obveščevalno službo nad brigadno oblastjo, misli, da je bilo za te ljudi urejeno na samem poveljstvu korpusa.

V Spittalu je neki ruski emigrant prišel pred britanskega majorja in je

opazil, da mu je neki ruski „prevajalec“ javno ukazoval in ga grdo gledal. Major R. S. V. Howard od Kraljevih Irskih strelcev se spominja, da je bilo na njegovem področju:

Stražnik nam je javil, da je mimo pripeljal avtomobil, v katerem so bili oficirji (tako je izgledalo), in enostavno nadaljeval pot. Na križišču treh cest so stali Kozaki in avto se je pri njih ustavil. Nekdo je iz avtomobila nekaj zakričal nad Kozaki v tujem jeziku, nato je avto odpeljal dalje. Kozakiški častnik princ zu Salm je ves razburjen prišel k meni in rekel, da je neki sovjetski oficir rekel njegovim ljudem, da bodo vrnjeni v Sovjetsko zvezo. Mi o tem nismo nič vedeli in se za to nismo brigali, ker vmešavanje v politične stvari ni bila naša naloga. Jezilo pa me je, ker so ti sovjetski oficirji lahko prisli čez reko Dravo, ki je bila meja med obema vojskama.

Keightley-jevo vedenje, da je na področje svojega korpusa dovolil oddelkom SMERH-a, da so nadzorovali operacije, katere so izvrševale edinice pod njegovim poveljstvom, je z vidika vsake vojaške prakse nenavadno in nerazumljivo. Še danes se general Musson čudi, kako je bilo mogoče dovoliti kaj takega, kar se ni moglo urediti nižje od poveljstva korpusa. Po drugi strani pa je nemogoče, da bi to dovolil ali dopustil poveljnik armade general McCreery, ki je pozneje še istega leta zelo ostro nastopil proti temu, da bi sovjetskim vojakom dovolil priti v britansko cono z namenom, da bi svoje sodržavljane preselili s silo. General Horatius Murray, ki je bil Keightley-jev divizijski poveljnik, odgovoren za vračanje Kozakov, je izjavil, da bi na njegovo poveljstvo prepovedal vstop ljudem, katere je smatral za manj kot najete morilce. Keightley je brez pomisleka spregledal, češ da je bilo to nekaj takega, o čemer ni bilo vredno veliko govoriti.

Spomnimo se, da so bili kozaki oficirji zabljeni v smrt pod pretvezo, da so povabljeni na sestanek z Alexandrom. Ta taktika nosi znak SMERSH-eve prevare. Dva meseca prej so bili Sovjeti zpleteni v podobno afero, katero so izvedli na isti način. Z namenom, da uničijo uspešno Poljsko narodno armado, je SMERSH poslal šestnajstim najpomembnejšim voditeljem povabilo na sestanek z maršalom Žukovim. Poljaki so nasedli in so se znašli, ne na poveljstvu armadnega poveljnika, ampak na poti v ječo Lubianka v Moskvi, kakor general Krasnov in njegovi kolegi. Celotno manjše podrobnosti te prevare so se ujemale. V Lienzu je višji britanski častnik naročil kozaskemu štabnemu oficirju: „Ne pozabi sporočiti generalu Krasnovu, da se poveljnik posebno želi srečati z njim!“ Na isti način je sovjetski oficir povabil poljskega generala Niedzwiedek-Okulickija, ki je bil vrhovni poveljnik podtalne poljske vojske, ki do takrat še ni prisostvoval razgovorom, „naj gotovo pride na kosilo“.

Ni bilo samo slučaj, da se je isto zgodilo s Františkom Urbanom, ki je bil voditelj Čeških nacionalnih partizanov in je nekako ob istem času padel v podobno past. Tako so bile spomladi 1945. leta odsekane glave voditeljem poljskega, češkega in kozaskega protisovjetskega odporniškega gibanja. To

je bil uspeh, ki je bil za Sovjete brez dvoma največjega pomena.

Nadaljnji slučajni dokaz sovjetskih podobnih intrig je najti tudi pri vračanju Jugoslovancev po 5. korpusu. Posebno sumljiv faktor v okoliščinah tega dogajanja je v Djilasovem stavku:

Mi sploh nismo razumeli, zakaj so Britanci tako vztrajali, da nam vrnejo te ljudi... v naše veliko začudenje, so jih... vrnili nam v roke. Začudenje je bilo toliko večje, ker smo vedeli, da so bili med temi Jugoslovanci (Hrvati in drugi) mnogi, ki so se znašli v Britaniji (in Nemčiji) kot vojni ujetniki in so bili smatrani varni pred vrnitvijo.

Začudenje jugoslovanskega vodstva nad Britanci je razumljivo. Ko je polkovnik Ivanović prišel na poveljstvo 5. korpusa, da bi zahteval vrnitev beguncev, je bilo pričakovati (kot poročilo generala Nadja jasno pove), da bodo naleteli na britansko nepopustljivost. V svoje začudenje je spoznal, da je brigadir Low na vse njegove zahteve že vnaprej pristal. V kolikor vemo iz britanskih dokumentov, je Low izdal naredbe za vrnitev jugoslovanskih beguncev v pričakovanju jugoslovanskih zahtev in navodil svoje višje komande. Repatriacija Kozakov je posledica Macmillanove „ustne naredbe“ generalu Keightley-ju 13. maja; ker je minister istočasno „priporočil“ tudi vrnitev Jugoslovancev, je precej verjetno, da je „ustna naredba“ veljala tudi zanje. Usoda Kozakov in Jugoslovancev se zdi iz njegovega dnevnika od 13. maja brezpogojno povezana.

Važno je pripomniti, da Jugoslovanci, v nasprotju s Sovjeti, v določilih Jaltške pogodbe vojni ujetniki sploh niso bili omenjeni; bilo bi ga treba postaviti, da se opravičiti prošnja za vrnitev upornih repatriirancev. Nasprotno, imeli so očitne dokaze, da Britanci v začetku niso imeli namena ugoditi takim zahtevam. Ko so 3. maja partizani pri Krminu skušali zajeti umikajoče se Damjanovičeve četnike, se jim je to ponesrečilo, ker je vmes posegla Osmar armada in četnike prepeljala v Palmanovo.

Naj še dodamo, da so jugoslovanski komunisti vedeli, da je zavezniška politika proti koncu aprila postala odločnejša, in je izrecno prepovedovala nasilno vračanje njihovih državljanov. Oboji, jugoslovanski komunisti in Sovjeti so redno prejeli tekste ameriških diplomatskih dokumentov iz neznanega vira v State Departmentu, razni sopotniki na angleškem poslanstvu v Beogradu, tako pravi verodostojna priča, pa so tajnosti posredovali komunističnim oblastem.

Tito bi rad udaril na pobegle sodržavljane, a je čutil, da nima smisla izzivati in postavljati zahtevo, ki bo gotovo zavrnjena. Skoraj gotovo je, da pred Macmillanovo intervencijo ni predložil uradne zahteve, ker je šele čez tri dni, 16. maja, Alexander vprašal Tita, če želi, da bi bili Hrvati pri Bleiburgu zavrnjeni.

Po vsem tem je od nekje prihajal pritisk, da se je Macmillan spustil v tako nevaren položaj, kot se je, ko je začel tajni postopek za katerega je vedel, da je v nasprotju s stališčem njegove vlade. Kar je zapisal v svoj

dnevnik v zvezi s celovško konferenco, kaže, da je hotel še bolj skriti svojo vlogo pri predaji Jugoslovčanov, kot pa ono pri Kozakih, ker v svojem poznejšem poročilu na Zunaji urad repatriacije Jugoslovčanov sploh ne omneja.

Titovi najbližji tovariši ne morejo razumeti, da je pobuda za vrnitev prišla od Britancev. Tudi general Štemenko in Tolbuhin na sovjetski strani, tako se dozdeva, nista hotela imeti kaj dosti opraviti s temi kočljivimi pogajanjmi.

Razlaga za to posebnost, ki se sama ponuja, je, da so to zahtevali Sovjeti v imenu njihovih varovancev. Tako je šlo po kanalih NKVD ali SMERSH-a, da je zahtevi po Kozakih bil dodan tajni pritisk, naj se vključijo tudi Jugoslovčani. Trenutna kriza, ki je vrela na Koroškem in v Julijski Benečiji, je bila za Stalina tedaj največje strateške važnosti. Od Blatika do Jadrana sta si še včerajšnja zaveznika stala nasproti ob začasni demarkacijski črti. Že so burkali nevarni tokovi, a le na skrajnem južnem koncu je bil neposredni resnični strah, da lokalne razlike izbruhnajo v novo vojno — v vojno, na katero Sovjetija (tako je Stalin priznal Titu) ni bila pripravljena.

Nejasen položaj na Koroškem in v Sloveniji bi lahko vsak čas zanetil boje med partizani in vojsko pod Alexandrovim poveljstvom. Tak spor, če bi trajal dalj časa, bi gotovo pritegnil velike protikomunistične sile, ki so bile še na položajih.

Pogled nazaj — v tem primeru pod vplivom končnega zmaganja partizanske vojske in ustanovitve totalitarne diktature v Jugoslaviji — kaj lahko zakrije, kakšen je bil položaj v dneh 13. maja. Dostikrat pozabljamo, da se je vojna v Jugoslaviji končala šele 15. maja in je v času Macmillanovega obiska v Celovcu še divjala. Hrvaška vlada, ki je bila takrat še v Zagrebu, je 4. maja poslala na AFHQ „prošnjo za vojaško pomoč z ozirom na nevarnost, ki preti velikemu delu prebivalstva te dežele“. AFHQ ni imel nobenega namena tej prošnji ugoditi, pač pa so naslednjega dne to sporočili Titovi vladi. Zagreb je padel v partizanske roke šele 8. maja. 13. maja, na dan Macmillanovega usodnega posvetovanja s Keightley-jem, se je hrvaška vojska, ki je štela 17 divizij, to je 200.000 moč, še vedno v redu umikala proti britanski črti, v trdnem upanju, da dobe častne pogoje predaje — okolnost, ki se je partizanskim vodjem zdela zelo sumljiva.

V istem času se je general Mihajlovič s svojimi 12.000 četniki umikal v srce Srbije, kjer je jugoslovanska civilna vojna dosegla svoj višek v hudih bojih okrog Zelene gore. V Severni Italiji, takoj za mejo, so Angleži varovali prav tolikšno število četniške vojske, ki je prestopila na njihovo stran. Še eno leto po upostavitvi komunistične diktature je Fitzroy Maclean zvedel, da so bili Tito in njegovi ožji sodelavci prepričani, da je to bil „poskus za zavarovanje zločincev pred pravico in vzdrževati napol vojaško organizacijo, ki jih bo nekega dne s silo uničila... Nobenega dvoma ni... da so oni verjeli, da je bila politično-vojaška organizacija generala Damjanovića organizirana z vednostjo in podporo kraljeve angleške vlade in da so resnično nameravali, kot mislimo mi.

V Kremlju je to povzročalo skoraj tak strah kot in Beogradu. Ni treba posebno razumnosti, da je kdo opazil veliko poživitev civilne vojne v

Jugoslaviji, toda zdaj, s krizo na Koroškem in v Julijski Benečiji, se je angleška in ameriška vojska nagibala na stran nacionalistov. Oktobra 1944 je Stalin Churchillu priznal pravico večjega vpliva na povojno Jugoslavijo: trditev, toda okoliščine so tiste, ki dajejo možnost uresničenja.

Ozadje, pod vidikom jugoslovansko-sovjetskega razkola leta 1948, vse preopogosto zameglijo resnično Titovo razmerje de Stalina v letu 1945. Med podložnimi komunističnimi voditelji v Vzhodni Evropi je bila Titova vloga edinstvena, ker je vodil večje odporiško gibanje proti nacistični okupaciji skoraj brez vsake sovjetske pomoči. Ofenziva Rdeče armade je šla samo skozi severni del dežele, kar je pustilo partizanom pravico trditi, da so sami osvobodili svoj lastni teritorij. Kljub temu je bila komunistična Jugoslavija maja 1945 popolnoma podložen član sovjetskega tabora, totalno predana interesom Stalinove dolgoročne vojaške strategije. Tito je bil v občudovanju Stalina kot sovjetskega voditelja popolnoma iskren. „Velik mož, zares, zares velik mož!“ Njegova neomajna vdanost ga je rešila, da je preživel predvojno Moskvo, medtem ko so bili drugi člani jugoslovanske Partije drastično uničeni; on je bil „predvsem pripravljen ubogati ukaze in prevzeti trenutno partijsko linijo.“ Leta 1945 je bil še ves navdušen v svoji zvestobi, vendar se je v njem že dvigal ponos zaradi njegovih neodvisnih uspehov. Vendar ga to ni nič oviralo, da ne bi sprejemal vidnih znakov jugoslovanske podložnosti središču svetovne revolucije.

V tistem delu Jugoslavije, ki je bila časoma zasedena po ruski vojski, so ljudje trpeli prav tako opustošenje, kot v onih, ki so bili zasedeni po sovražniku. K temu je samo Djilas dvignil svoj protest, Tito pa je močal, ker se je bal, da ga Sovjeti odstavijo. Kako je Tito pozneje, v čisto drugačni situaciji, izgnal sovjetske predstavnike, je druga zgodba. Leta 1945 so v tej deželi imeli Sovjeti popolno oblast. „Dejanski gospodar Jugoslavije je bil kruti in oblastni general Kiselev, načelnik sovjetske vojaške misije, ki je včasih preglašoval samega Tita v čisto nevažnih stvareh, ki so bile jugoslovanske domače zadeve.

Bilo pa je eno večje poslovno področje, kjer so se Titovci in Stalinovi interesi skladali. V teku četrto stoletja je sovjetska vlada razvila najgroznejši policijski stroj popolne kontrole nad svojimi podložniki, ki ga je svet kdaj videl. Ta znanost je bila dana na razpolago Titu, ki je bil vedno zelo dovzeten za nered ali umore.

Zdi pa se, da je bil Tito, ne glede na njegov izreden dar kot vojaški voditelj, osebno strahopetec. Djilas poroča, da se je Tito „vidno izogibal nevarnosti“, čeprav je to pripisoval „vrojenemu čutu za varnost“ in resnični potrebi, da svojo osebo ohrani v dobro stvari. Stalin pa je od svojega NKVD poročevalca pri jugo-partizanskemu štabu dobil manj pohvalno oceno. Nekdanji častnik NKVD je po svojem begu na zahod takole poročal:

Neki nepomebni uradnik po imenu Žukov, ki je delal v mojem oddelku, je bil med vojno s Titom, kjer so dražili Nemce v jugoslovanskih gorah. Ko se je vrnil, mi je pripovedoval, da je bil Tito boječ in obupan v boju in je hodil sključeno, v vednem strahu pred napadom. Ko pa so bili Nemci

poraženi, je postal drug človek. S svojo telesno stražo okoli sebe in s podporo Rdeče armade je vkorakal v Beograd z dvignjenimi prsmi in držo zmagovalnega junaka. Vsaj tak je Žukov opis.

Stalin, za katerega je znano, da je bil prvi strahopetec, je imel nezmotljiv čut za izrabljanje človekove slabosti in je vedel, kako se okoristiti s Titovo napako. Ko je Džilas leta 1944 obiskal Moskvo, mu je Stalin zelo poudarjal, kako je njihov voditelj Tito osebno slaboten spričo britanskega izdajstva:

Stalno je poudarjal, naj bomo previdni pred britansko vohunsko mrežo in pred angleškim hinavstvom, posebno v zvezi s Titovim življenjem. „Ti so generala Sikorskega ubili v letalu, potem pa lepo sestrelili njegovo letalo... Nobenega dokaza, nobene priče.“

V pogovoru je Stalin ponavljal ta svarila, kar sem po vrnitvi povedal Titu. To je verjetno vplivalo nanj, da je 21. septembra naredil zarotniški nočni polet z Visa v Romunijo, ki je bila zasedena od Sovjetov.

Tito je hvaležno sprejel Stalinov nasvet in je odslej iskal bolj praktično varnost. Po „osvoboditvi“ Jugoslavije leta 1945 je kot darilo prejel iz Moskve neprobojen Packard, podobnega kot so jih imeli sovjetski voditelji. Kakor je imel Stalin važen razlog, da svojega zvestega zaveznika obvaruje pred morilsko kroglo, prav tako je hotel v njem izzvati čut samoohranitve. S tem, da je poudarjal potrebo po uspešni varnostni policiji, je Stalin zagotovil, da je bila ta neposredno pod njegovo kontrolo. Jugoslovanska tajna policija se je izsolala v MGB šolah v Sovjetski zvezi. Neki prejšnji NKVD častnik je izdal: „Že od vsega začetka so naše sovjetske misije rekrutirale Jugoslovane, da so delali direktno za sovjetsko obveščevalno službo.“ Takoj po osvoboditvi Beograda novembra 1944, je Stalin poslal tja generala Dimitrija N. Šadrina od NKVD, da za Tita organizira močno telesno stražo. Med temi je bilo sedem članov NKVD in v začetku se je Tito počutil med temi bolj varnega kot med jugoslovanskimi vojaki. Tito je do Šadrina čutil globoko hvaležnost, zato mu je dajal svoje podpisane fotografije in bogata darila.

Možno je, da je sovjetska varnostna policija, NKVD in SMERSH, začela organizirati repatriacijo z Britanci in tudi izdelala načrt za izvršitev masovnega umora. Kar se je zgodilo v Kočevju, zelo spominja na ono, kar so leta 1940 Sovjeti zagrešili v Katynu, in tisti, ki obiščejo Kočevski Rog, pripovedujejo, da so drevesa na kraju umora opazno mlajša kot druga v okolici. Ni bilo potrebno, da je SMERSH poskrbela za rablje same, bili pa so lahko zraven kot strokovnjaki za masovne umore. Potrdilo za to je lahko izjava Dušana Vukoviča, ki je služil v zaščitnem bataljonu 2. partizanske armade. Bil je navzoč v Gospiču, ko so pobili 400 vaščanov:

Videl je ustaša, katerega so živega dali iz kože, potem pa ga obesili na drevo, da je visel na lastni koži. Mislim, da so tedaj pobili v Gospiču okoli 400 ljudi, večino na najbolj krut način. Naj omenim tudi to, da sem videl častnike, ki so pripadali sovjetski delegaciji, da so prišli gledat partizanske

operacije ter slikat mrtva telesa in jame.

Večino od 200.000 Hrvatov, katere so Britanci sredi maja zavrtili pri Bleiburgu, so pobili na nepojmljivo krut način v znanih Titovih „mrtvaških pohodih“. Namesto, da bi jih na mestu pobili, ali vsaj na primernem kraju ob meji, so jih partizani v procesijah vlačili skozi mesta in vasi daleč v notranjost države. Na vsej poti so jih pretepali, mučili in pobijali, posamezne in cele skupine. Ti smrtni pohodi so se vlekli na stotine milj in so trajali tedne in celo mesece.

Jožef Hacimović, na primer, je bil kapetan v hrvaški vojski, katero so Britanci držali v taborišču Krumpendorf blizu Celovca. Konec maja 1945 so ga Britanci izročili partizanom skupaj s 4.000 drugimi sorojaki. Ko so prišli v Kranj, to je na slovensko stran meje, je število preživelih padlo na kakih 1.500. V Št. Vidu nad Ljubljano je ušel iz taborišča smrti, pa so ga ujeli in priključili dolgi procesiji ujetnikov, katere so vlačili sem in tja po Sloveniji in Hrvaški, potem na sever čez mejo v Ogrsko, dokler niso prišli v Kovin ob Donavi v vzhodni Srbiji. Bilo je že konec avgusta in peščica preživelih je prehodila kakih 550 milj.

Te mrtvaške procesije so natančno dokazane po pričah, katere sta največ zbrala dva hrvaška znanstvenika, Ivan Prcela in Stanko Guldescu. Ta poročila so iz prve roke in pričajo, da je veliko teh ljudi pobegnilo, kar je zelo značilno. To precej jasno dokazuje, da je bil namen tega mučnega načina pobijanja velikih množic ljudi (to je bilo zelo naporno tako za stražarje kot za žrtve, kar je naredilo pogostne pobege neizogibne) ta, da je bilo pobijanje posameznikov in skupin čim bolj javno in razvpito. V vasi Djerlrije jih je čakala zbrana vsa vas, da jim pripravijo javno kazen „tek skozi šibe“. To se je neprestano ponavljalo, kar dokazuje, da je bilo načrtno ukazano, kot postopek vladne politike.

Neki Srb, ki je član vaškega ljudskega odbora, to takole razlaga:

Proti koncu junija smo prejeli ukaz od zgoraj, da se morajo vsi ljudje, ki žive ob vznožju Kozara planine in okoli Prosare, ob določenem času zbrati v lesnem skladišču v Podgraci z namenom, da pobijejo ustaše, katere bodo pripeljali tja. S seboj naj prinesejo vile, krampe, nože in drugo orožje, s katerim bodo lahko pobijali. Pobili morajo biti vsi brez razlike, vendar brez trošenja municije.

Glavni namen tega, da so toliko ljudi segnali skupaj kot priče in soudeležence umorov, je bil, prestrašiti Hrvate, obenem pa Srbom dati priliko za maščevanje za ustaške zločine in da čim več ljudi odtujijo nasprotnikom režima.

Kakršenkoli je že bil namen, jasno je, da so hoteli, da so bili ti umori čim bolj javno znani. To je v popolnem nasprotju s pomorom domobrancev in četnikov, katere so jim Britanci vrnili iz vetrinjskega taborišča. Posluževali so se najstrožje previdnosti, da onemogočijo vsakršno vednost o tem, kaj se je zgodilo z žrtvami, ko so enkrat zapustili Kočevje in bili odpeljani v

gozdove, in so skušali celo zagotoviti, da niti ujetniki sami ne bi prepoznali te poti. Podvzeli so najstrožje mere, da bi nihče ne ušel in povedal resnico. Četniku Jovu Miletiču, ki je bil vrnjen iz Vetrinja, se je posrečilo uiti na poti med Kranjem in Št. Vidom. Ko je bil na begu, se je samo čudil, kako na široko je bila razpeta mreža, da pobegle jetnike ponovno ujamejo. Vseповsod so postavljali straže, da jih polove, ali jim preprečijo prehod čez mejo. Tisoči so bili kot nepretrgana veriga raztreseni po deželi na milje in milje, da onemogočijo vsakršen pobeg.

Za peščico, ki jim je pobegnila iz same kočevske jame, je policija izdala obupna navodila, da jih ponovno polove, in ko se jim to ni posrečilo, so kaznovali in prisilili k molku sorodnike. Vendar za enega je znano, da je ponovno padel v roke OZNI. Vlekli so ga nazaj in ga na kraju masovnega pokola — križali.

Tu mora biti vzrok za tako očitvidno razliko v postopku, ko so hote razglasiti umore Hrvatov in drugih nasprotnikov režima in med strogo tajnostjo o poboji vrnjenih iz Vetrinja. Umor teh zadnjih so tajili iz posebnega in gotovega namena, ki gotovo ne izvira iz skrbi, če bi ljudje zvedeli za skrivnost. Ker je bil Tito brezčuten za svoje ljudstvo, se zdi verjetno, da so te izredne mere podvzeli zato, da zavarujejo identiteto tistih, ki so pri teh umorih sodelovali in jih omogočili.

Tito je 24. in 25. maja po beograjskem radiu razglasil, da je konec vsakemu neodgovornemu (to je neuradnemu) pobijanju. Zvedelo se je, da je bila ta pomilostitev v čast njegovemu rojstnemu dnevu, ki so ga praznovali 25. maja. V resnici ni bilo nobene amnestije, pobijanje se je nadaljevalo, kakor da te objave nikoli ni bilo. Jasno je, da je bilo to objavljeno iz čisto drugega namena. Resnični razlog so povedali partizanom, ki so bili dolžni, da na to ne polagajo nobene važnosti. Eden od njih je pozneje povedal, da „so Britanci in Amerikanci od beograjske vlade zahtevali, naj vendar že naredi konec tej orgiji pobijanja, ki se je začela po angleški izročitvi jetnikov.

Vendar v arhivih ni ničesar zapisanega o kakem pritisku z angleške ali ameriške strani in tudi ni verjetno, da je kaj takega mogoče. Poslaništvo v Beogradu ali AFHQ nista še ničesar vedela o kakšnem izročanju jugoslovanskih ujetnikov, kaj šele o pobijanju. Za tem mora biti drug vzrok — verjetno propaganda —, da je bilo sploh objavljeno.

Ali je res samo slučaj, da je bil 24. maj prvi dan vračanja iz vetrinjskega taborišča? Dejstvo, da je bila „amnestija“ javno razglašena prav na prvi dan predaje jugoslovanskih beguncev, bi nudilo dragoceno kritje takoj ali kdaj pozneje, če bi neprijetne vesti le začele prihajati z onkraj meje.

Odločba AFHQ od 23. maja, katero je Low uporabil kot dovoljenje za repatriacijo, je prepovedovala vsako uporabo sile. Kot smo že videli, se je zatekel k uspešnemu nadomestilu, ki bi mu omogočil izgovor, da so se vsi Jugoslovani vrnili prostovoljno in da so točno vedeli, kam gredo. Če bi Osmar armada ali AFHQ po nesreči zvedel, da z vrnjenimi Jugoslovani grdo postopajo, bi ta „amnestija“ nudila idealen dokaz, da 5. korpus ni mogel imeti nobene bojazni, da bi z vrnjenimi Jugoslovani utegnili slabo ravnati.

Pod tem vidikom je bila oklicana „amnestija“, ne v odgovor na proteste britanske in ameriške vlade zaradi že izvršenih pobojev, ampak v pričakovanju možne reakcije na množične umore, ki so jih začeli prav tisti dan.

Vsi zapiski o zaporednih sovjetskih zahtevah za predajo Kozakov in starih emigrantov od 10. in 11. maja so iz arhivov izbrisani. Ali ni možno, da je bil podoben tajni sporazum tudi med Titom in onimi, ki so pripravili, da mu podarijo vetrinjske begunce? V drugi polovici maja se je na celjskem stadionu neki partijski govornik širokoustil pred prisiljeno množico kakih 15.000 Hrvatov: „Vi vsi, ki ste tukaj zbrani, ste naši sovražniki. Zdaj smo mi gospodarji. Od Angležev in Amerikancev smo dobili dovoljenje, da z vami napravimo, kar hočemo.“

Vsak dokaz ima svojo lastno vrednost. Vsekakor pa gre tu še za obžalovanja vredno dejstvo, da je repatriacijski postopek šel preko gole predaje beguncev partizanom. Posebnemu oddelku, katerega naloga je še vedno skrita v tajnost, je poveljstvo 5. korpusa naložilo dolžnost, da sodeluje s partizani in uredi varno predajo četnikov in domobrancev iz Vetrinja. V njihovo nalogo je bilo vključeno skrivanje partizanskih rabljev na postajah Maria Elend v Podrožci. Člani tega oddelka so bili točno obveščeni o množičnem pobijanju na drugi strani Karavanskega predora in ti so zamolčali dokaze, da je med potjo v vlaku mnogo četnikov napravilo samomor.

V 6. poglavju (Predaja Jugoslovancev) je bilo podano poročilo Branislava Todoroviča, ki ga je služba peljala v Podrožco, kjer so nalagali vračajoče Jugoslovane. Zvečer 24. maja je dobil ukaz, „naj gre v Podrožco, da se bomo verjetno sestali z Angleži, ki nam bodo izročili nekaj ujetnikov... Tisto noč, ob enajstih ali dvanajstih nas je kapetan Dominko (Todorovičev predpostavljeni) predstavil angleškemu poročniku Lached-u, zveznemu častniku oddelka z imenom ‚6 Special Force‘. Ta Anglež nam je povedal, da bo naslednji dan ob desetih pripravljen vlak, sestavljen iz tridesetih živinskih in dveh osebnih vagonov za oficirje, v katerem bodo v Podgorju naložili 1500 ujetnikov. Tudi so govorili o zvijači, da je bilo ujetnikom rečeno, da gredo v Italijo, zato ne smejo biti prezgodaj alarmirani o njihovi resnični usodi.“

Todorovič je bil s skupino partizanov, ki so v Podgorju skočili na vlak in spremljali jetnike do Podrožce, od koder so odšli v Jugoslavijo. „Spominjam se, da je na poti iz Podgorja v Podrožco na vlaku 14 četnikov napravilo samomor in da smo v Podrožci v navzočnosti Angležev (6 Special Force), katere sem poklical, trupla vzeli iz vlaka in jih pokopali blizu postaje.“

Preživele so odpeljali skozi železniški predor, na drugi strani pa so mnoge brez razlike pobili. Todorovič, ki je skrivaj simpatiziral s „kraljevimi vojniki“ se je zgražal nad temi morijami.

Še tisto noč sem se s posebnim vlakom vrnil v Podrožco in tedaj sem sklenil, da te poti ne bom več naredil, ampak bom za vsako ceno pobegnil.

Pravzaprav sem do Hrušice spremljal dva transporta. Za naprej sem hodil samo do Podrošce, ker, ko sem angleškemu poročniku Lakhed-u povedal, kaj se dogaja z ujetniki, mi je pomagal in z mojim CO (komandnim oficirjem) uredil, da sem ostal z njim ker kot zvezni oficir ne smem daleč od službenega mesta. Potem je bilo še šestnajst transportov in na vsakem so našli telesa samomorilcev. Na angleško zahtevo so jih potegnili iz vlaka in pokopali v Podrožci. Angleže sem prosil za to, da bi sami videli, kaj se godi, in da so moja poročila o postopanju s temi jetniki resnična...

3. junija sem za Angleže pripravil večerjo. Ker so za naslednji dan spet pripravljali večji transport, so prišli zraven tudi oficirji, ki so prisostvovali pobijanju, vsi razen brigadnega poveljnika štaba. Od Angležev so prišli: kapetan Brown in dva častnika od polka v Šentjakobu, poročnika Lakhed in Galbraight. Pozno ponoči so s posebnim vlakom prispeli: komisarjev pomočnik, komisar 3. brigade, neka Črnogorka, katere imena ne vem. Ta večer sem se spoprijateljil z Angleži, s tem pa postal sumljiv partizanom. Drugi dan so me klicali po telefonu, naj se takoj javim svojemu poveljniku na štabu. Vedel sem, kaj to pomeni, zato sem zbežal v Italijo.

Sixth Special Force Staff Section, kateremu je bila zupana ta naloga, ni spadal k redni vojski, ampak je bil oddelek Special Operation Executive (SOE) (Vršitelj posebnih operacij), ki je deloval ločeno od vojaške komande. General Murray, divizijski poveljnik, je odkrito izjavil, da je o delu teh ljudi vedel zelo malo, da niso imeli nobenega opravka z vojaki njegove divizije in zanje ni imel časa. Ta „Sixth Force“ ni imela nobene zveze s 6. oklopno divizijo. S takimi ljudmi ne bi radi imeli opravka.

General Murray ni edini, ki je imel težave ugotoviti kakšno vlogo je „Sixth Special Force“ tedaj igral. Kakšnega vojnega dnevnika za ta oddelek ni na razpolago, tudi o njem kaj omenjeno (vsaj ne po dosedanji temeljiti preiskavi) v arhivu 5. korpusa ali Osme armade. Pred leti sem imel razgovor z Edwardom Rentom, ki je bil drugi v poveljstvu tega oddelka, a je na žalost umrl, preden sem mogel kaj zvedeti o sodelovanju pri predaji Jugoslovancev. Sir Peter Williams, ki je oddelku poveljeval do 12. maja, je identificiral poročnika, katerega Todorovič imenuje Lakhed. To je neki Skot z imenom Lockheed ali Lockhead.

Vendar poveljnik te „Sixth Special Force“ še živi in je dal polno izjavo o vlogi tega oddelka pri nasilnih repatriacijah. To je Sir Charles Villiers, v britanskem javnem življenju precej poznana oseba. Nekoč je bil predsednik British Steel Corporation in (s Toby Lowom) direktor Sun Life Assurance. Leta 1944 je bil v Jugoslaviji pri partizanih, kjer je za svoje junaštvo prejel vojaški križec. Tedaj si je pridobil Titovo osebno prijateljstvo in hvaležnost, ker je njegovemu sinu Žarku Brozu, ki je izgubil roko, pomagal zbežati v Italijo.

Pred nekaj leti je srbski emigrant Staniša R. Vlahović pisal Sir Charlesu in ga vprašal o vlogi „Sixth Special Force“ pri predajah. Vlahović je o tem vedel samo toliko, kar je izviralo iz Todorovičevega poročila, ki je bilo objavljeno zgoraj, njegova vrednost pa je v tem, kar je želel doseči:

Odgovor Sir Charlesa Villiersa je sledeč:

No. 6 Special Force Staff Section, kateremu sem poveljeval ob koncu vojne, je bil razpuščen takoj po Dnevu zmage (VE day) in nisem imel nobene zveze ali vednosti o repatriaciji jugoslovanskih kraljevih pristašev, o katerih govorite. V zvezi s tem nisem prisostvoval nobenemu sestanku in moj edini stik s 5. korpusom je bil z njegovim obveščevalnim častnikom.

V odgovor na vaša vprašanja:

1) Ničesar nisem vedel in nisem dal nobenega naročila glede repatriacije Jugoslovancev iz Avstrije in nikoli nisem srečal generala Keightleyja.

2) Ni mi bilo znano o kaki prisilni repatriaciji kraljevih pristašev, zato nisem mogel vedeti o kakšnem sestanku, ki bi bil za tako akcijo potreben.

3) Seveda sem vedel, da je general Keightley Titovi vojski ukazal, naj se umakne iz britanske cone, ker sem s to vojsko sodeloval v Jugoslaviji. Vendar mi ni znano o nobeni akciji, katero je lahko podvzel, ali pa ne proti ostankom kraljeve vojske.

4) Oddelek „No. 6 Special Force“ ni imela prav nobene zveze in ni sodeloval pri nobeni akciji pri ugrabitvi kraljevih Srbov.

5) Nič nisem vedel, da je bil 5. korpus odgovoren za repatriacijo ali da se je to zgodilo, prav tako generalu Keightleyu nisem dal kakšnega nasveta.

Popolnoma ste prosti, da to pismo objavite v katerikoli obliki hočete.

(Sledi)

„SLOVENSKE ZEMLJE ČUVARJI“

je naslov kasete, ki je zelo primerna kot darilo
svojem v domovini. Na to opozarjamo vse, ki
potujejo v domovino.

Na razpolago v upravi „TABORA“.

Ob 50-letnici Bizoviških in Dobrunjskih žrtev komunizma

Mravljeto Vinko je v petek 15. maja 1942 pokazal Janezu Pavčiču seznam z imeni in grožnjami opremljeno smrtno obsodbo vodilnih mladcev -učiteljsčnikov. Prva na listi sta bila Janez in Vinko. Opozoril ga je, katerih komunističnih učiteljsčnikov naj se posebej pazi, ker ga nameravjao ubiti. Ko se je vračal po popoldanskem pouku iz šole — imeli so ga tedaj za Bežigradom — je opazil, da mu sledi komunistična trojka učiteljsčnikov. Pri kolodvoru je vstopil skozi vrata v restavracijo in šel pri drugih vratih ven in se pomešal med vojaki, ki so stali pred restavracijo. Tako jim je zmešal sled. Prišel je pozno domov. Pevci so ga že čakali za pevsko vajo in da zapoje gospodu župniku za god. Dejal je pevcem: „Obsojen sem na smrt kot Župec in Kikelj. Po neprevidnosti komunistov sem dobil v roke spis, sam sem ga bral. Danes me je zasledovala komunistična trojka, da bi me ustrelili, za sedaj jim ni uspelo. — Ne bojim se jih, ker vem, zakaj me bodo. Zato, ker branim vero, zagovarjam papeža, škofa in duhovnike ter vse katoliške može in fante. Komunisti jih blatijo, da so narodni izdajalci in jih hočejo pobiti. Obsodili so me zato, ker odločno zavračam komunizem in ne odobravam njegovih peklenskih nakan; ker odvrčam ljudi od največjega sovražnika človeštva. Ne morejo me ujeti v svoje mreže, pa se me hočejo na nasilen način znebiti. Vsi me poznate! Sami lahko presodite...“ Pevci so se zgražali — in mu svetovali naj se pazi. —

Nedelja 17. maja 1942 je bila lepa majniška nedelja. Janez je vstal ob 6 uri zjutraj. — Kot navadno je bil prvi v cerkvi na koru, da pripravi vse potrebno za petje med sv. mašo, ki je bila ob 6.30 uri. Najprej je s svojimi fanti odšel v zvonik, da so odzvonili. Med sv. mašo pri kateri je orglal smo skupno prejeli sv. obhajilo. Kot za slovo je pri obhajilni mizi pokleknil poleg svoje mame in zmolil zahvalno molitev po obhajilu... „Trpljenje Kristusovo — utrdi me“, je prosila njegova duša. Intoniral je še zadnjo pesem „Marija, Slovencev Kraljica...“ Toplo jutranje sonce je že sijalo, ko je Janez po maši, kot navadno na pokopališču pokramljal s svojimi fanti. „Pri deveti maši smo bili spet na koru, potem smo se domenili, da bomo pri popoldanski šmarnični pobožnosti pomagali gospodu župniku pri petih litanijah. Janez bo pa spremljal s harmonijem,“ se spominja njegov prijatelj.

Lep sončni popoldan. Zvonovi so veselo pritrkavali — Janez s fanti je bil v zvoniku —, ko so se ljudje z vseh strani pred drugo uro zgrinjali v cerkev, da počaste majniško Kraljico. S kora se je lahko oglasila ljubka majniška pesem:

„...kdaj tisti zlati majnik mi prisije,
ko bom na srcu matere Marije...”

Fantje so z gospodom župnikom pred oltarjem peli litanije Matere božje. Po cerkvi so odmevali krepki, lepi fantovski glasovi, ljudstvo je ob spremljavi harmonija z Janezom odpevalo... Komaj je izzvenela poslednja prošnja lavretanskih litanij „Kraljica miru, prosi za nas”, že je Janez mogočno zaigral:

„...Jezus, bodi kralj mladine,
naših src in domovine
v varstvu tvojega Srca
naj mila bo Slovenija.”

Pred cerkvijo se je poslovil od prijateljev. Mami je povedal: „Bom šel se k Sv. Urhu k šmarnicam. Bom slisal, kako tam poejo in orglajo. — Mama pojdiva, danes skupaj...” „Ne Janez, sem trudna,” mu je odvrnila. „Vrni se pravočasno, da nas ne bo skrbelo...” je še dodala.

Sonce se je skrilo za oblake, ko sta s prijateljem Tonetom hodila po mehki gozdni poti proti Sv. Urhu. Razgovarjala sta se o borbi OF ter počasi bližala usodnemu mestu. Ker je bilo še dovolj časa do šmarnic, sta zavila v hišo Tonetovega strica Jakoša. Doma sta našla teto in sestrično Mimi. Takoj za njima je vstopil partizan z revolverjem v roki: „Kje imata orožje?” je grozil. „Ga nimava.” Odgnal je vse štiri v klet, jih postavil ob zid in vpil nad njimi, da bo vse postrelil. Od tam jih je gnal v hišo Janka Gašpersiča, ki je z bratom sodeloval pri zajetju. Partizan je Trnavčevo hišo zaklenil in dal ključ v žep. Starejši Jakoš Franc — Trnavčev oče je bil na Sv. Urhu pri šmarnični pobožnosti in je zvedel od otrok, kaj se je zgodilo. Odsel je h Gašpersiču, kjer so zaprli še njega v kuhinjo.

Medtem so minile šmarnice na Sv. Urhu. Od tam je prišel Franci Jakoš, sin zajetega očeta Jakoša s Čakarjem Milkom, njegovo dekle Ivanko in sestrično Mici. Zajeli so še te.

Na partizanovo vprašanje: „Si ti Pavčič?” — je Janez pogumno odgovoril: „Da!” in malo prebledel, bil je miren in pogumen. Partizana je vse klical po imenih — videli so, da jih partizani dobro poznajo po informacijah domačih komunistov... Čeprav je partizan obljubil, da jih ne bodo odgnali, mu niso verjeli: „Skušal sem uiti,” pravi Tone. Rozmanca je prosila, naj ne storimo tega. Janez mi je šepnil: „Tone, pobiti bomo. Moliva rožni venec!”

Odgnali so jih čez hrib na Podmolnik v gostilno „Mihevc”, kjer so partizani imeli veselico. Ujetniki so bili zvezani. Ena od zajetih deklet je zaupala: „Nisem preje poznala Janeza. Imela pa sem čast spremljati ga na njegovi zadnji poti v — mučeništvo. Ko je partizan po seznamu, ki ga je imel v rokah odbral tudi njega, sem se začudila. Le kaj jim je storil ta mladenič? Saj je še otrok! Prisodila sem mu kakih petnajst let. Tako otrok se mi je zdel, najbrže zato, ker je sijala z njegovega obraza še otroško čista duša.”

Oče Jakoš je izpred gostilne ušel, a ga je spet ujel terenec Šubelj Jože iz Zadvora, ki je bil v gostilni.

Opolnoči so jih odpeljali v Podlipoglav v gostilno „Pri Kajzarčku“ (Polde Kavčič). Že ponoči so jih spraševali in zelo pretepali.

Spraševali so jih o beli gardi, sestankih, orožju... Ob petih zjutraj so uklenili skupaj Janeza in Francija Jakoš iz Bizovika, ostale pa skupaj in jih odpeljali čez Pance na Polico. — Dekleti so spodili domov in jima zagrozili, „da bosta ustreljeni, če kaj zineta“.

Na svojem zadnjem potu je Janez srečal tovariša, s katerim sta v cerkvi pritrkavala in za katerega je na praznik Sv. Jožefa sklenil, da ga mora do praznika Brezmadežnega spočetja izmoliti iz hribov — bizoviškega partizana Franceta. Šest mesecev je bil že v hribih. France se spominja: „Zagledal sem zajete. Začudil sem se, kaj to pomeni. Ko pride Janez mimo mene, me pozdravi »živijo«. Odzdravim mu in ga vprašam: »No Janez, kam pa zdaj?« Tega srečanja ne bom nikoli pozabil. Z obraza sem bral, kako ga je bolelo, da me je videl med partizani. Gledal sem za njim in premišljeval, zakaj so aretirali ravno njega, ker sem vedel, da je 100-odstotno proti okupatorju. Toda takrat se mi še niso odprle oči. Bil sem še popoln partizan; čeprav samo iz narodnih nagibov. Nisem še vedel, da v jedru partizanstva deluje izključno samo komunizem...“

„Na Polici so posedli po taborišču, ujetnike pa so namestili posebej in jih zastražili.“

Ugotovljenih je šest neposrednih prič (a, b, c, d, e, f) vseh okoliščin in način mučenja ujetnikov na Polici. Pet izmed njih so bivši partizani, ki so pripadali tedanji partizanski skupini na Polici. Šesta priča je 14-letni poliški fant, ki je skrit iz bližine opazoval mučenje, dokler ga niso opazili in spodili. — Važno pa je tudi pričanje poliških domačinov samih. Posrednih prič je še več.

„Ko so jih prignali na Polico,“ pripoveduje bivši partizan, „sem se z Janezom pozdravil, ker sem ga poznal. Takoj sem se ustrašil za njegovo življenje. Stražili smo jih trije osem ur. Pogovarjala sva se o šoli, o bodočih načrtih za prihodnost in o domu. Na Janezovo vprašanje kaj bo, sem odgovoril, da nič hudega, najbrž samo zasliševanje. Dejal je: »Ustrelili me menda ne bodo, saj jim nisem nič naredil.« — Vedel sem, da ne bo nobeden odšel živ iz Police, kot nobeden ni, kdor je tja prišel. Toda reči si tega nisem upal. Če bi Janez ušel, bi bil gotovo zajet v vaseh, ker so bili povsod okrog partizani. Straža pa bi bila postreljena. Ujetniki se niso nič bali pretepanja, mučenja in smrti... Janez je venomer ponavljal besede: »Če bomo dali življenje, ga bomo dali za vero in za naš ljubljeni slovenski narod.« “ (To sta pričali priči a in b.)

V ponedeljek popoldne 18. maja so ujetnike odnali v neko hišo na Polico k ponovnem zasliševanju. Partizan, ki je bil prisoten priča:

„Tam so jih pretepali, kot še nikogar, odkar sem bil partizan, čeprav sem že mnogo videl in so jih že dosti obsodili.“ (priča a). „Obsodili so jih na smrt. Ujetnikom je bila smrtna obsodba prebrana.“ (priča b)

Več prič soglašajo, da so smrtno obsodbo zahtevali bizoviški terenci, ki nosijo zanj glavno krivdo. Druga priča — bivši partizan pravi: „Vsega so krivi terenci. Janez bi se zaman umaknil v Ljubljano. Štirinajst dni so ga že

komunistične trojke povsod zasledovale. Dobili bi ga na vsak način. Le izven Slovenije bi se mogel rešiti... Obsojen je bil od vaških terencev, da je najhujši sovražnik komunizma v Bizoviku. Noč (17.5.), ki je bil pripeljan v taborišče in zadnja, ko smo imeli nalogo pripeljati ga živega ali mrtvega pred Žalostnega Toneta (Vrbince) in Ačkovega Vinka (Mojskerc). Mrtvega le, če bi skušal pobegniti. Naročeno nam je bilo obkoliti ponoči Bizovik in pobrati 15 fantov in mož, vse odločne protikomuniste. Janez Pavčič in Franci Jakoš sta rešila Bizovik. Partizani so namreč bili zelo srečni, da so dobili v roke oba glavna protikomuniste. Oba mladca KA — dijaške in delavske.

Mučenje

Okoli dveh popoldne je komandant ukazal zbor in pred njim vprašal, kdo se prostovoljno javi za mučenje teh izrodov. Takoj so se ponudili 4 prostovoljci. Prvi se je javil zagrizen partizan — 20-letni instalater Ačkov Vinko — Mojskerc —, nekdanji Janezov sošolec iz ljudske šole. Srednje velik hrust in že v prejšnjih letih znan pretepač. Pri partizanskem obleganju Turjaka septembra 1943 je bil namestnik komandanta bataljona. Nekaterim zajetim članom bizoviške postojanke Vaške straže se je postavljal: „Jaz sem ga,“ kazal jim je samokres in grozil, da bo vse postrelil. Drugi je bil Vrbinc Tone (Žalostinkov). Oba sta si pred celim zborom — za mučenje zavihala rokave.

Iz hiše trpljenja so obsojence odvedli v „Kučmarjev gozd“, kjer so s satanskim veseljem pričeli krvavo orgijo (priča 1 a). Mučiteljev je bilo kmalu veliko. Vsi so bili pijani. Mučili so slečene. — Obsojence so kamnali, bili z biči, koli in puškinimi kopiti.

Privezali so jih k bukvam, bili v obraz, zbadali z noži. (priča d). Rezali so jim ude, staknili oči, porezali ušesa in vanje pljuvali. (priča d) Obešali so jih za noge z glavo navzdol na bukev, zakurili pod njimi ogenj in v rane natresali soli. (priča c) Ko se je eden naveličal, je nadaljeval drugi.

Vse priče poudarjajo, da je bilo mučenje nepopisno in strašno. „Kaj takega še nisem videl (priča e), bilo je kot v peklu, nam je napravilo grozen vtis, kajti Janeza sem poznal kot poštenjaka. Ob njegovi smrti sem spoznal, da ne delajo prav. Sklenil sem, da ob prvi priložnosti pobegnem od partizanov. In sem res to storil.“ (priča a).

„Smilili so se mi. Nisem mogel tega gledati in sem od mučenja ušel...“ (priča e).

Po pričevanju bivših partizanov domačinov je vse žrtve osebno klal Vinko Mojskerc. „Po mučenju je prišel z do komolca krvavimi rokami v vas,“ so povedali domačini iz Police, ki so pozneje pri izkopavanju žrtev omenili, „da bi povedali, kako grozno je bilo, če ne bi bilo poleg sorodnikov mučencev...“

Na bregu kakih 50 metrov nad vasjo Polico, sta bili v zelenem bukovju izkopani dve plitvi jami — poldrug meter dolgi — da sprejmeta vase izmučena trupla. V prvi sta bila Janez Pavčič in Franc Jakoš iz Bizovika. Oba Jakoš Franc in Cankar Milko iz Bobrunj pa skupaj v drugi.

Odkop žrtev in pogreb

V marcu 1943 je bilo ozemlje okrog Police očiščeno partizanov, da so mogli legisti izkopati pokojnega Janeza in tovariše.

V soboto 20. marca 1943 — je bilo lepo pomladno jutro. Po grebenih hribov se je rdečilo pomladno resje. Opoldne so dospeli Janezovi najozji prijatelji in tovariši — člani Vaških straž v Bizoviku in Dobrunjah. Bizoviške komuniste je bilo strah, da bi jih res našli, ker so vseskozi govorili, da je Janez prostovoljno pri partizanih: „Janez se med partizani bori.“ Upali so, da ne bo šel k izkopu nobeden domačin. Šli so najozji sorodniki umorjenih, od Pavčičevih je šla sestra Marija, ki je Janeza takoj prepoznala.

Janez Pavčiči in France Jakoš iz Bizovika sta ležala na mrtvaškem odru v bizoviški cerkvi Sv. Nikolaja, kjer so jima prve pomladanske cvetke krasile bele krste. Množica kropilcev se je prišla poslovit od bizoviskih mučencev Janeza in Franceta ter dobrunjskih žrtev obeh Jakoš Franca in Cankar Milka, ki so ležali v cerkvi na Sv. Urhu.

25. marca 1943 — praznik Marijinega Oznanjenja. Zvonovi vseh cerkva od Sostrega, Dobrunj — Sv. Urha, Device Marije v Polju, preko Bizovika do Sv. Petra so zadoneli vse bolj glasno in veličastno. Oznanjevali so preko vsega ljubljanskega polja zmagoslavno pesem mučeništva dobrunjskih in bizoviskih žrtev. Množica ljudstva, zlasti mladine, se je pripravljala, da jih spremlja k poslednjemu počitku.

Ob pol dveh je bil pogreb dobrunjskih žrtev, obeh Jakošev in Cankarja na pokopališče pri Sv. Urhu.

Dve uri pozneje je v razsvetljeni in s cvetjem ozaljšani bizoviški cerkvi pred krstami zapel zbor učiteljsčnikov v slovo: „Usliši nas, Gospod!“ Nato se je razvil iz cerkve mogočen pogrebni sprevod. Na čelu je šla šolska mladina, dekleta in učiteljsčnice, za njimi so stopali Janezovi sošolci in drugi srednješolci, člani KA, nato vojaško zastopstvo, ravnatelj učiteljsčca prof. Petelin s katehetom, akademsko starešinstvo KA, številna duhovščina z g. župnikom svet. Alojzijem Košmerljem, za njimi svojci in sorodniki in mnogo ljudstva. Kakor reka se je vila dolga vrsta ljudi, da se je sprevod še vedno razvijal po vasi, ko je mladina že bila na pokopališču sredi polja. Nad dva tisoč ljudi je spremilo bizoviška mučenca na zadnji poti, da jima je izkazalo zahvalo za zadnjo in največjo žrtev, ki sta jo doprinesla za Boga, vero in narod.

V ZAVETIŠČU ROŽMANOVEGA DOMA

Običajno srečanje

6. decembra 1992

s sveto mašo in skupnim kosilom
(Pribor prinesite s seboj)

Vabi odbor

ZGODOVINA ZA OSMI RAZRED LJUDSKE ŠOLE

Po tolikih dolžitvah o oživitvi „klerikalizma“ in obljubah, da se bo zgodovina pisala nepristransko o medvojnih in povojnih dogodkih v Sloveniji, bi si bilo dobro ogledati, kako bodo nadaljevali lov na čarovnice slovenska levica in „prenovitelji“. „Lov na čarovnice“ je bil izraz, ki smo ga uporabljali za nekaj, kar ne obstaja, sedaj pa je bolj v rabi lov na barona Münchhausena, ki sem ga zasledil v zgodovini za osmi razred. Oba izraza pomenita isto — nič! Zgodovina bo (je) izšla letos (ker knjige nisem še dobil, navajam snov kar iz tipkopisa), zato bi jo rad bravcu samo površno predstavil in nekaj malega iz nje citiral, dokončno sodbo pa naj si ustvari bravec sam.

Knjiga se začena s poglavjem Bilanca vojne, s 1. junijem 1945, ko so pripeljali v Kranj prvi transport domobrancev. Datum najbrž ni pravi ali pa številka transporta ni prava, ker so prej odpeljali že druge Transporte iz Vetrinja, skoraj neverjetno je, da bi domobranci vozili tako dolgo. Naša skupina, novomeška, je prišla v Vetrinje 24. maja, drugega dne so že odpeljali Hrvate in naslednjega črnogorske četnike. Z enim od teh smo se srečali na poti v Italijo 30. maja, nje pa so že streljali v Kranju vsaj dan-dva prej, ker je imel nogo trikrat prestreljeno. Konča se pa, vsaj zadnji datum v njej je 30. april 1992, torej obsega vso povojno zgodovino med leti 1945-1992. Ker je bilo veliko pričakovanja, kako bodo „popravljalci zgodovine“ spravili v sklad našo, emigracijsko in domačo, partijsko zgodovino, navajam nekaj odlomkov iz učbenika. Ta navaja najprej en vir (komunistični, ruski, evropski, socialistični, srbski itd.), kateremu sledi drugi (antikomunistični, ameriški, azijski, kapitalistični, slovenski), kar res ustvarja videz nepristranskosti in objektivnosti, katerega pa ne doseže.

Viru sledi navodilo učencu, kdo je imel prav, da naj preudari prebrano, potem pa da naj poizve pri znanih in sorodnikih o tem, kar je bral v knjigi, da naj razmisli, kdo je imel prav, kdo ne, sledijo napotki za praktično uporabo prebranega v življenju, vprašanja in objasnila učitelja, priporočilo, kako naj se pogovori s prijatelji in sorodniki in poizve, če je bilo res tako.

Odstavku o preudarku sledi objasnitev novih pojmov, ki jih učenec najbrž ne pozna in tujk, ki so uporabljene v tekstu. Knjiga bo opremljena s slikami, pod katerimi bodo precej dolgi podpisi razjasnjevali slike.

Bilanca vojne

Kranj, 1. junija. Te dni je prispel iz Celovca v Kranj transport 1550 belogardistov, katere so zavezniške vojaše oblasti izročile kot ujetnike našim oblastem. To je v dveh dneh že drugi transport, napovedani pa so še novi.

V prvi skupini, katera je prispela v Škofjo Loko, so bili povečini belogardisti iz gorenjskih postojank, v drugi pa so povečini notranjski pa tudi dolenski izdajalci. Med njimi je tudi nekaj Ljubljancev in civilistov. Izdajalci so povešenih glav korakali s kolodvora proti taborišču, kjer so švabobranci s kranjske postojanke še pred dobrimi tremi tedni strahovali in mučili naše ljudi. Pred odhodom so grozili, da bo na ulicah Kranja viselo na stotine obešencev, zlasti duhovnikov, čim vkorakajo v mesto partizani. Sedaj so osramočeno korakali mimo oltarjev, pripravljenih in okrašenih za procesijo na telovo. Na pločniku so se zbirali številni opazovalci in z neskončnim prezirom zrlji žalostno kolono...

Iz „Slovenskega poročevalca“, 2. junij 1945

Okrog 19. ure smo se pripeljali v Kranj, kjer smo doživeli strašen sprejem. Ko so nam z obeh strani odprli vrata, so se v vagon vsuli partizani z biči in gorje tistim, ki so se držali v ozadju. Iz vagona se je nutil pogled na veliko množico partizanov in civilistov, ki so na kolodvoru kričali: „Ste prišli pravici v roke, švabobranci? Slovenski izdajalci! Pobijalci!“

Pričevanje iz brošure Tomaža Kovača „V Rogu ležimo pobiti“

Naj od fašizma ne ostane ničesar, od fašistične Nemčije pa ne kamen na kamnu...

Iz „Ljudske pravice“, 21. junija 1945

Morija brez primere

Ves svet si je oddahnil po šest let trajajoči moriji, kakršne dotlej ni pomnila zgodovina človeštva. Cenijo, različno, da je druga svetovna vojna terjala od 36 do 53 milijonov mrtvih in od 29 do 34 milijonov ranjenih. V bombardiranih in množičnih iztrebljenjih naj bi izgubilo življenje 15 do 20 milijonov ljudi, zaprtih, pregnanih ali razseljenih pa je bilo okoli 45 milijonov. Za območje Jugoslavije sodijo, da je umrlo od milijon do poldruga milijona ljudi, vendar točnejših podatkov o tem ni.

Tudi po ustavitvi sovražnosti se je umiranje nadaljevalo zaradi shiranosti, bolezni ali slabega ravnanja z ujetniki. Po nekaterih podatkih je samo v ujetniških taboriščih v Nemčiji po končani vojni umrlo okoli milijon nemških vojakov. Obravnavali so jih namreč kot razoroženo sovražno vojsko, tako da niso uvaževali varstva, kakršno pripada sicer vojnim ujetnikom po Ženevski konvenciji — podobno kot so Nemci ravnali z ujetniki med svojim osvajalnim pohodom. V nekaterih državah, tudi pri nas, so se hudo znesli na kolaboracionisti.

Kolektivna krivda

Pod ta naslov spada sestajanje in zbiranje velikih treh Churchilla, Stalina in Trumana najprej v Moskvi l. 1943 in drugod, nazadnje v Postdamu, ko so se domenili, da bodo po končani vojni dosledno kaznovali tiste, ki so

odgovorni za vojne zločine, vendar Potsdam ni mogel več vplivati na domobransko usodo, ker so bili domobranci že mrtvi.

Konec l. 1945 je mednarodno sodišče začelo soditi nacistične veljake in visoke oficirje v Nürnbergu; obsodili so 22 obtožencev za vojne zločine, med njimi 11 na smrt z obešenjem. Prav tako so sodili tudi v Tokiu Japonce. Za druge pa pravi učna knjiga zgodovine:

Sodne procese zoper visoke okupacijske oblastnike ter kolaboracioniste oziroma kvislinge so pripravili tudi v več drugih državah. Med njimi omenimo sojenje francoskemu maršalu Henriju Phillipu Petainu in predsedniku okupirane Norveške Vidkundu Quislingu. V Jugoslaviji so tako obsodili na smrt Dražo Mihajloviča, več članov hrvaške vlade, na Slovenskem pa Leona Rupnika. Ostri kazni, katerih pravno osnovo nekateri spodbijajo, sta doleteli tudi zagrebskega nadškofa Alojzija Stepinca in ljubljanskega škofa Gregorija Rožmana, ki so mu sodili v odsotnosti — emigriral je namreč na tuje, v ZDA, kjer je tudi umrl.

Brez sodbe pa je nova jugoslovanska oblast obračunala z delom domobrancev, ustašev, četnikov in drugih pripadnikov kvislinskih enot.

Obračun z domobranci

Pred jugoslovansko armado se je večina domobranske vojske z mnogimi civilisti umaknila na avstrijsko Koroško, kjer so se predali britanskim enotam. Tam se je zbralo okoli 11 tisoč domobrancev, 2400 srbskih kvislingov, in okoli 18 tisoč hrvaških ustašev in domobranov. Zadnje dni maja 1945 so te ljudi vrnili nazaj v Jugoslavijo, podobno kot so vračali pripadnike kvislinskih enot iz drugih držav. Med vrnjenimi naj bi bilo okrog 10.500 slovenskih domobrancev, ki so jih zaprli v Teharjah, Škofji Loki in Kranju. Del domobrancev, predvsem tiste, ki še niso dopolnili 18 let, so izpustili, druge pa so v zgodnjem poletju 1945 usmrtili. Množični poboji so bili v Kočevskem Rogu, v Teharjah, v okolici Škoje Loke in Hrastnika. Po nepopolnih podatkih so po končani vojni usmrtili sedem do osem tisoč domobrancev. Pobili so tudi hrvaške in srbske kvislinge.

Preudari:

Zakaj je druga svetovna vojna zahtevala vsaj dvakrat več žrtev kot prva? Ali kolektivna krivda sploh obstaja? Je to pravna ali moralna krivda? Na katerih načelih temelji teza o kolektivni krivdi?

Poizvedi, ali v tvojem okolju kaj vedo o povojnih obračunih s kolaboracionisti. Preudari, kam vodi obračunavanje med ljudmi brez upoštevanja pravnih norm in sodnih postopkov.

Podpisi k slikam:

1. In memoriam. Plinska celica v Mauthausnu.
2. Velika trojica v Potsdamu. Za stiskom rok in nasmehom se skrivajo velika nesoglasja, ki so pripeljala do hladne vojne.
3. Križanje Kristusovo, postavljeno med grobišči pod Krenom in

Mecesnovno gorico na Rogu julija 1990. To simbolično dejanje odraža željo po pokoju za mrtve in spravi za žive. Medvojna razcepljenost Slovencev in povojna usoda ljudi, ki so bili nasprotniki OF in KP (ob poboju domobrancev se šikaniranja, omejevanja državljskih svoboščin, študija, zaposlovanja), se odraža še dandanes, kar je čutiti predvsem v političnem oziroma strankarskem življenju.

To je vse, kar so namerili slovenski zgodovinarji pobiti slovenski vojski. Križ da odraža željo po pokoju za mrtve in spravi za žive, čudno, da nam še ne očita, ker smo živi. Lipa sprave je bila že tolikokrat okleščena, da je menda že izginila, Celo do mase so prišli oni, kaj moram res zapisati domobranci? v Rogu, pridigo je imel sam nadškof dr. Alojzij Šuštar, drugo pa predsednik vlade Milan Kučan. Res ni omenil z besedo domobrancev, prav tako ni priznal krivde komunistom, o popravi krivic tudi ni bilo govora, še manj o obžalovanju, kesanju, čeprav so nekateri že videli v tem spravo, če ne že kar pozabo. Pozabiti bi morali seveda mi, ne pa morilci. Tako še danes po branju zgodovine ne vemo in tudi znanjci ne bodo vedeli, kdo je pobijal, kdo je organiziral prevoze transportov, kdo trgoval z našo krvjo na Koroškem, kje so še druga morišča, kdo jih je skrival prej in kdo še sedaj. Sima Dubajiča ni bilo na Koroškem, ni on trgoval z angleško mafijo, ni prevzemal vlakov, ni mučil v Kranju, Škofji Loki, Teharjah, Novem mestu, Krakovskem gozdu, Škofovih zavodih — Slovenci so bili! Prav tisti, ki so „sestopili z oblasti“, prej pa so si zagotovili v turjaški kleti, da se jim ne bo nič zgodilo, da se jih ne bo nihče dotaknil, ko bodo postali „prenovitelji“ ali pa prepustili oblast drugim. Ni padlo samo po nas, po emigraciji, po poklanih in pobitih domobrancih, po vseh je padlo. Poglejmo, kako si razlagajo novopečeni zgodovinarji lanskoletno osamosvojitve in neodvisnost slovenske države!

...

Vojne v Sloveniji, na Hrvaškem, v Moldaviji in Bosni v resnici niso bile etnične, temveč krvavi spori zaradi boja za politično oblast in delitev pičlega bogastva, zaradi ideoloških zadev, vloge države v gospodarstvu in zaradi vloge vojske v državi, strategije gospodarskega in družbenega življenja, političnega pluralizma itd. Do najvažnejšega razkola v Sloveniji, ki je pripeljal do minivojne, je morda prišlo predvsem zaradi stališča do čimprejšnje pridružitve evropskim institucijam in Evropski skupnosti. K sovražnostim v Bosni je pripomoglo dejstvo, da je ta republika mejnik med Vzhodom in muslimanskim svetom. Če bi blago pretiravali, bi lahko rekli, da je konflikte v Vzhodni Evropi mogoče primerjati z bostonsko „čajanko“, z nasilno ali miroljubno ločitvijo Nizozemske od Španije, z ločitvijo Amerike, Kanade, Južne Afrike in Irske od Britanije, Norveške od Švedske, Finske od Rusije, Islandije od Danske itd. Ali z današnjim pričkanjem med Američani,

Francozi, Nemci in Japonci o kmetijskih konvencijah ali nepoštenem trgovanju. Če na te spore gledamo tako, nam to pri njihovem reševanju vliva nekaj upanja. Popularni „etnični“ pogled pa razen trenj ne daje ničesar.

Iz članka dr. Antona Beblerja „Ko brat ubije brata“, Sobotna priloga Dela, 30. aprila 1992.

Kako enostavno je vse danes. Toda takrat, ko so stotine tankov šle nad Slovence, ni bilo tako enostavno; ni šlo za nepošteno trgovanje, kmečke konvencije, pričkanja ali kreganja za malenkosti, za življenje je šlo. Težko je dopovedati človeku, ki je sedel na varnem in toplem v Ljubljani, medtem ko so drugi tvegali glavo zanj. Poznal sem Beblerjevega očeta Aleša in videl, kako je 10. septembra 1943 sprejemal z Borisom Kidričem oblast iz rok italijanskih okupatorjev v Novem mestu. Zločin je bil takrat sodelovati z okupatorjem, toda zaslužno delo pobijati kvislinge in izdajalce. Toda kdo so bili tisti? Navadno to izvemo iz zgodovinskih knjig, te pa pišejo zmagovalci. Tisti, ki so zmagali takrat, ti pišejo zgodovino še danes. O tem pa ni še nikjer nič napisano.

Prof. Lojze Peterle v Rožmanovem domu

Vkljub izredno tesno odmerjenemu času številnih obiskov širom Argentine — povsod kjer bivajo Slovenci — je prof. Lojze Peterle le našel čas, da je v nedeljo 12. julija t.l. obiskal še Rožmanov dom, kjer so ga poleg stanovalcev pričakali tudi številni protikomunistični broci, deloma skupaj s svojimi družinami. Nekoliko časa po napovedani uri je visokega gosta sprejel pred Domom lic. Ivan Korošec v imenu Rožmanovega doma in mu nato razkazal prostore zavetišča, kar ga je prijetno presenetilo.

V za ta dogodek primerno pripravljeni obednici so ga že pričakovali domobranski borci in so gosta pozdravili s ploskanjem. Zatem so gostje, kajti poleg prof. Lojzeta Peterleta je prišel tudi dr. Andrej Capuder z gospo in ostalo spremstvo, kakor tudi drugi prisotni, posedli k obloženim mizam in dr. Stanko Kociper je gostu naslovil naslednje besede:

„Gospod prof. Peterle!

Ni potrebna prevelika tenkočutnost, da ne bi razumeli, kako imate po desetih dneh zadržanja med rojaki v Argentini prenapolnjena ušesa in nabito notranjost z vtisi, ki jih boste racionalno lahko ovrednotili šele po povratku v Slovenijo — našo nikdar izsanjano domovino.

Zato se vam tem bolj zahvaljujemo, da ste kljub temu našli še trenutke za odskok k nam — že redkim preostankom žrtvovane generacije slovenskih domobranskih bojevnikov za BOGA — NAROD — DOMOVINO.

Saj ste se res povsod na svojem premikanju po razsežnostih te čudežne dežele nujno srečavali z nami, našimi družinami in potomci, ki so po „zaslugi“ komunizma posejali tudi te daljne zemlje z neizbrisnimi slovenskimi priimki.

Toda sedaj ste na ne najbolj nepomembnem koščku Slovenije v svetu, ki so ga tu svojim mučeniškim bratom v spomin ter svojim invalidom in zapuščenim v toplo zatočišče pokrenili in iz nič zgradili slovenski domobranci.

Sicer niste prvi obiskovalec iz domovine, ki se je v tej daljni deželi na južnem koncu zemeljske oble že srečal z nami. Toda nekateri so nas naravnost žalili; nekateri „podučevali“ z dialektičnimi sofizmi; nekateri se vsaj izmotavali z nerodnimi sprenevedanji...

V Vas pa pozdravljamo predsednika prve svobodno izvoljene vlade samostojne Slovenije v težkih trenutkih njenega rojevanja — in mislimo, da zopet kmalu krmarja njene usode v svobodi —, pa poslanca in prvaka nedvomno večinske grupacije slovenskega političnega spektra — slovenske krščanske demokracije.

Zato vam bomo tem bolj hvaležni, če nam kot posebej pomemben predstavnik domovine lahko izbrisete dvome o skrbi in ljubezni naše rodne matere, ki se ji nismo nikdar izneverili, in nam z jasnimi, naravnostnimi in iskrenimi besedami razložite, kako po objektivnem presojanju dogodkov med drugo svetovno vojno v Sloveniji na podlagi izkušenj vsega svojega mladega življenja pod komunistično vladavino ocenjujete spočelo, delovanje in tragedijo slovenskega domobranstva, ki ga iz naše zgodovine pač ni mogoče izbrisati.“

Profesor Lojze Peterle se je za pozdravne besede zahvalil in nato v kratkih besedah povedal svojo življenjsko pot, zlasti kako je pričel dvomiti o resnici komunističnih opisov medvojne borbe in o prikazovanju „belogardistov“ vse do volitev, do padca komunistične vlade, o delu Demosa in kako se je potem, ko je njegova vlada uspela doseči mednarodno priznanje Republike Slovenije, začela gonja proti njemu kajti nasprotniki so smatrali, da potem, ko je svoje delo opravil, mora svoj položaj zapustiti in vlado prepustiti opoziciji. Nehote se mi je tu vrinila misel, kako usoden za Slovence je bil približno enak postopek z generalom Leonom Rupnikom leta 1945! Rupnik je svojo vlogo odigral; Rupnik naj gre! Peterle je svojo nalogo opravil; Peterle naj gre! In posledice???

Izvajanjem prof. Peterleta je še dr. Andrej Capuder dodal nekaj besed; nato sta oba rada odgovarjala na posamezna vprašanja, ki so jih nekateri borci zastavljali. Le na prvo vprašanje, ki ga je ob koncu svojega pozdrava postavil dr. Stanko Kociper, nam je profesor Lojze Peterle ostal dolžen svoj odgovor.

Še kratek pomenek z nekaterimi posamezniki in poslovili smo se. Prof. Peterle je — v že časovni stiski — nadaljeval z obiskom v drugem slovenskem središču Velikega Buenos Airesa.

Obisk Slovenije 1992

Po več kot 51 letih sem prvič obiskal svoj rojstni kraj. Mnogo se je od takrat spremenilo: veliko so v tem času gradili: lepe in prostorne hiše, gopodarska poslopja in v mnogih vaseh imajo asfaltirane ceste. Vsak košček zemlje je obdelan in vsepovsod imajo veliko rož. Tu in tam je še videti sledove druge svetovne in lanske vojne. Nekatere hiše so zapuščene in vidno propadajo; bile so zaplenjene po „osvoboditvi“. Državna posestva v Kočevski Reki, Stari Cerkvi itd. izgledajo zanemarjena. V centru Ljubljane in Mariboru je velik promet in problem parkiranja.

Cene v primeri s tukajšnjimi plačami so precej visoke: meso, banane, sadni soki, obleka, čevlji, električna, voda, telefon so dražji kot v Kanadi. Cigarete, vino in pivo so poceni in ljudje veliko pijejo in kadijo.

Ljudje so zaskrbljeni: veliko tovarn so že zaprli in brezposelnost vsak dan narašča. Neki komunist je dobro ocenil sedanjí položaj: „Liberalci in klerikalci se med seboj kregajo, mi pa vladamo!“ Za zunanji svet v Sloveniji komunizma ni več, znotraj pa pa še vedno. Pri vsem tem pa nekateri dobro živijo; bivši oblastniki so si poskrbeli dobre pokojnine.

Turizma letos v Sloveniji praktično ni. Hoteli so skoraj prazni: Bled, Kranjska gora, Postojnska jama, Portorož, Piran itd. Je pa videti dolge vrste Italijanov v Novi Gorici, ker pridejo po bencin, ki je v Sloveniji mnogo cenejši.

Spominska proslava v Kočevskem Rogu 5. julija 1992 je izredno lepo uspela. Prišlo je veliko ljudi. Bila je vsebinsko bogata in doživeto podana.

Domobranci, kar sem jih srečal, so name napravili dober vtis: so delavni, korajžni, zavedni in so veliko pretrpeli pod prejšnjim režimom.

AFRAGOLA 1946

(Prevedeno iz „Zapisi iz dobrovoljačke borbe“ — III. - 1955)

Afragola je prikupno mestoce v južni Italiji v neposredni bližini velikega milijonskega mesta Napoli. Mnogim našim protikomunističnim borcev je poznano po slabem glasu, čeprav si tega ni zaslužilo. Na robu tega, na videz srednjeveškega mesteca, se je nahajalo (takrat) ujetniško taborišče, v katerega so Angleži po vojni stlačili svoje ujetnike. Skozi to taborišče je šlo mnogo ujetnikov raznih narodov, med njimi tudi tudi večje število Jugoslovancev: (srbskih) prostovoljcev, četnikov, (hrvaških) domobranov in ustašev. V tem velikem taborišču je bil oddelek za tako imenovane vojne zločince. Ta oddelek je imel strožji postopek in dvojno stražo. Sem sem prišel tudi jaz.

Po taborišču Eboli se je raznesla nekega dne novica, da ima angleško poveljstvo spisek „vojnih zločincev“, katerega jim je poslala Titova vlada. Na tem spisku je bilo mnogo poznanih oseb, ki so pripadale četnikom in prostovoljcem, pa tudi mnogo naših narodnih delavcev, ki niso pripadali nobeni borbeni organizaciji. Niti najmanjše važnosti nisem pripisoval tej „črni listi“, kakor smo ji rekli, pa tudi s strani našega glavnega poveljstva se je pričevalo, da Angleži ne bodo predali niti ene v spisku navedene osebe. Posebno se to nanaša na četnike, katere Angleži smatrajo — kakor se je govorilo — za svoje zaveznike. Upoštevaajoč razna prepričevalna mnenja naših vodilnih krogov v taborišču, sem mirno, brez razburjenja, nadaljeval svoje delo kot učitelj na naši taboriščni gimnaziji.

Preteklo je nekaj časa, pa sem dobil poziv, naj se javim v angleškem poveljstvu taborišča zaradi nekega sporočila. Ta poziv se mi je zdel zelo sumljiv in nek notranji glas mi je prišepetaval: ne hodi! Posvetoval sem se z nekaterimi mojimi tovariši iz prostovoljskih borb. Svetovali so mi, naj mirno grem, ker da jaz nisem bil nek „fac totum“, niti ne „minimus inter pares“ in po (vsem tem), zakaj ne bi šel (po sporočilo)?! Navsezadnje sem tudi sam tako mislil. Ko ne kličejo vodij, poveljnikov prostovoljskih enot, kateri so zares delali skrbi Titu in njegovim partizanom, zakaj bi naj se jaz bal in zakaj naj bi ne šel?! Če sem bil za časa vojne vzgojitelj v Zavodu za prevzgojo komunistične mladine v Smederevski Palanki, in če sem bil nekaj časa prosvetar v prvem prostovoljskem oddelku, to, recimo, ni bilo tako hudo v primerjavi z mojim poveljnikom Ilijem Milčarševićem, ki je mnogo škodoval partizanom s svojim oddelkom okrog Leskovca, Vučja, na Kukavici planini in okrog Leban 1941. in 1942. leta.

Tako napačno premišljujoč in z upoštevanjem nasvetov svojih tovarišev, sem se javil angleškemu poveljstvu. Ko me je naš mlad Slovenec, tolmač pri angleškem poveljstvu, zagledal, se je zresnil in sem takoj opazil na njegovem obrazu, da ne bo nič dobrega. Angleški stotnik me je pogledal od nog do glave in ko je slišal moj priimek, je vstal in odšel ven. Vrnil se je

čez nekaj minut z dvema stražarjema z na strel pripravljenima puškama in mi naznanil, da sem aretiran. Naložili so me na jecp ter me v spremstvu dveh stražarjev odpeljali v smer Napolija. Prišli smo v taborišče Afragola. V taborišču so me z nekimi papirji predali taboriščnemu poveljstvu. Ko je poveljnik papirje pogledal, me je z dvema stražarjema odpeljal v oddelek, ki so ga smatrali kot oddelek „vojnih zločincev“. To taborišče je bilo razdeljeno na mnogo oddelkov, po katerih so večinoma bili po narodnostnih namešчени ujetniki. Vsak oddelek je imel svojega predstojnika izmed ujetnikov, ki je skrbel za čistočo in red v oddelku. Ta zloglasni oddelek je imel za predstojnika nekega nemškega majorja. V našem oddelku je bil tudi italijanski general Roatta. Angleži so najprej ponudili njemu poveljništvo oddelka, toda on — tako so mi pripovedovali — je to s prezirom odbil rekoč: „Če bi (vi) imeli kaj vojaške zavesti, mi te dolžnosti kot bivšemu italijanskemu armadnemu generalu ne bi ponudili.“

Ko sem vstopil v ta oddelek, me je predstojnik oddelka ljubeznivo sprejel in me v italijanščini vprašal, kateri narodnosti pripadam. — „Jugoslovanski“ — sem mu odgovoril. — „Ali vam je, gospod, poznano, v kateri oddelek so vas pripeljali?“ — „V afragolsko taborišče,“ sem odgovoril. — „Da, toda to je poseben oddelek. To je oddelek za »vojne zločince«. Iz tega oddelka greste ali pred angleško vojaško sodišče ali pa ste predani vojaškemu sodišču tiste države, kateri pripadate,“ mi je razložil. Te besede so me zares vznemirile...

Prvo noč nisem mogel zaspati, ker so me morale in napadale strašne misli... Mislil sem, kako bom v nekaj dneh predan komunističnim oblastem v Jugoslaviji in kako me bo opljuvala in zasmehovala komunistična drhal po ulicah Beograda in Smederevske Palanke... Pod vtisom teh težkih misli sem pomislil na samomor. Zakaj bi mi komunisti jemali življenje, ko si ga morem vzeti sam? — Istočasno, ko so me mučile te satanske misli, sem slišal nek notranji glas: „Kako, da si vzameš življenje ti, ki veš iz bogoslovskega nauka, da nisi ti sam gospodar svojega življenja temveč vsemogočni Bog, ki te je dal na ta svet... Ti veš, da krščanska vera smatra samomor za veliki greh, pa da s samomorom ubijaš tudi svojo dušo, ki te dela podobo Božjo“... Spomnil sem se onih Kristusovih besed: „Ne bojte se onih, ki ubijajo telo a duše ne morejo ubiti.“ Ali si pozabil — rečem sam sebi — kateremu gibanju pripadaš?... Si kdaj slišal od svojega predsednika Ljotiča, da si smeš vzeti življenje?... Pred svojo smrtjo je Kristus na Oljski gori gledal v nebo in zaklical: »Oče, naj se zgodi Tvoja volja!« Zdrnil sem se iz teh misli in sem v svoji duši ponovil iste besede Kristusove... »Kaj mi bodo mnogi škodovati komunistični krvosesi?! — Ako mi ubijejo telo, ki je kratkega trajanja, duše, ki je večna, mi ne morejo ubiti.“ — Zanimivo je, da mi take misli niso prihajale na um, ko sem 1944. leta bil tri mesece od gestapa zaprt na Banjici in so tam hudo ravnali z menoj in me imeli pod najstrožjim postopkom. Vsako noč sem pričakoval ukaz za ustrelitev. Toda, priznam, da je to bilo lažje prenašati kot misel, da bom moral iti pred zločinsko komunistično sodišče.

Zasvitalo se je prvo jutro. Krasno pomladansko jutro, kakor ga more

samo Italija pokazati. Pred določeno uro sem vstal in opazoval dvojno žično ograjo in med ograjama osorne stražarje s strojnimi orožjem. Malo pozneje sem opazil angleškega častnika pred vrati našega oddelka, pogledam malo natančneje in spoznam v njem stotnika Czerwenko, bivšega poljskega polkovnika, katerega sem poznal še iz taborišča Grumo. V tistem taborišču, je bil ujetnikom sumljiv, pa sem se mu ob tej priložnosti vseeno javil. Zelo resno me je pogledal in me vprašal: „Kako, da ste vi padli v ta oddelk?“ — „Ne vem, gospod, vi boste to bolje vedeli.“ — „Prijavite se na raport pri poveljniku taborišča, verjetno boste od njega kaj zvedeli.“ To je bil odgovor stotnika Czerwenka. Niti nisem poskušal iti na raport, ker sem bil prepričan, da ne bom nič pozitivnega zvedel.

V taboriščnem oddelku za „vojne zločince“ nas je bilo šestindvajset, petnajst Italijanov, deset Nemcev in jaz. Zanimalo me je, med kakšnimi zločinci sem zaprt. Vprašam nekega italijanskega majorja: „Zakaj vas, gospod major, smatrajo Angleži za vojnega zločinca?“ — Nasmehnil se je in mi odgovoril: „Med vojno je nek angleški vojak pobegnil iz ujetniškega taborišča, kjer sem bil poveljnik. Tega pobeglega ujetnika so zopet ujeli in ponovno pripeljali v isto taborišče. Pripeljal sem mu zausnico. Po zakonu bi ga moral petnajst dni zapreti, pa sem ga namesto zapora kaznoval s tisto zausnico!“ Nek italijanski vojak pripoveduje, kako je bil na straži v nekem drugem ujetniškem taborišču, kjer so bili tudi angleški ujetniki. Pri poskusu bega nekega angleškega ujetnika je stražar nekajkrat ustrelil iz puške in ga ubil. Zaradi tega uboja je sedaj zaprt in so njega in njegovega poveljnika proglasili za vojna zločince. Ta isti vojak je nekega jutra navezal preko ograje razgovor z angleškim stražarjem in ga vprašal: „Kaj bi ti naredil, če bi jaz poskušal pobegniti?“ — Angleški vojak ga ironično pogleda in mu v italijanski odgovori: „Spraznil bi v tebe ves saržer in ne bi nikomur odgovarjal, nasprotno, moji višji bi me pohvalili kot dobrega stražarja.“ Temu razgovoru sem tudi jaz prisostvoval in sem o njem premišljeval še mnogo pozneje, ko so me 1947. leta prepeljali iz Ebolija v ujetniško taborišče v Münster. Nekega dne je nek mlad četnik Dinarske divizije poskušal beg in angleški stražar ga je na mestu ubil. Prepričan sem, da so tega stražarja pohvalili za dobro izpolnjevanje dolžnosti. „Quod licet Jovi non licet bovi.“ Nek mlad nemški major mi je pripovedoval, kako je na povelje svojega vrhovnega poveljstva napadel s svojimi padalci nek otok v Egejskem morju in ga zavzel. Kolikor se spominja je šlo za otok Samos. „Zato, ker sem izpolnjeval povelja svojega poveljstva, me danes smatrajo za vojnega zločinca.“

Spoznal sem se tudi z italijanskim armadnim generalom Roatto, ki je med vojno bil na Hrvaškem in v Dalmaciji. Posebno me je zanimal kot poznavalec naših razmer za časa vojne. Zato sem pogosto zahajal v njegov šotor in se z njim razgovarjal. Njega angleško poveljstvo ni proglasilo za vojnega zločinca, temveč ga je proglasila Titova vlada. Ker je bil Tito priznan kot angleški zaveznik, so ga Angleži na Titovo zahtevo zaprli in čaka sedaj na odločitev, ali ga bodo izročili ali ne. In to naju je zbližalo, ker tudi mene zahteva Titova vlada. Ko sem se z generalom Roatto spoznal, me je takoj

povprašal, če poznam vojvoda Djujiča in kje se sedaj nahaja. Odgovoril sem mu, da ga poznam in da se nahaja v taborišču Eboli. — „Želel bi, da še enkrat v svojem življenju vidim vojvodo. Skupno in sporazumno smo delovali v borbi proti partizanom. Vojvoda Djujič je bil pogumen človek. Zelo je ščitil in reševal ljudi ustaških pokolov. — Tudi jaz sem — je poudaril general Roatta — rešil veliko število pravoslavnega življa pred ustaškim pokolom.“ V nekem razgovoru je Roatta zasmehoval Paveličevo politiko in njegovo ustaško vlado. Posebno so mi ostale v spominu njegove besede: „Pavelič misli, da bi v slučaju nemške in naše zmage, Hrvaška bila svobodna in neodvisna država. Da, ona bi se »pro forma« imenovala država, ali v političnem, gospodarskem in kulturnem smislu bi bila popolnoma odvisna od Rima in Berlina.“

Nekega dne so pripeljali stražarji v naš oddelek podpolkovnika Karla Novaka. Nisem ga poprej poznal. Zajetna osebnost in rasna slovenska lepota, kakor jo lahko samo Slovenija vzgoji. Po šajkači sem ugotovil, da je naš človek, zato sem se mu približal, da se z njim spoznam. Potem, ko sva se spoznala, sem mu zastavil isto vprašanje kot ga je meni dal ob vходу v oddelek mlad nemški major: „Ali veste, gospod podpolkovnik, kam so vas pripeljali?“ — „Vem, to je taborišče Afragola,“ — je odgovoril ravnodušno. — „Da, gospod polkovnik, toda ta oddelek smatra angleško poveljstvo kot oddelek za vojne zločince.“ Te moje besede so ga strašno potrle. Z veliko bolečino mi je odgovoril: „Kako da mene moji zavezniki vtaknejo v ta oddelek, kjer so vojni zločinci?“ Novak je dobil posteljo v mojem šotoru, kjer je bil tudi nek nemški stotnik. Pomagal sem mu urediti posteljo, ker je on sam ni mogel. Bil je zelo razburjen in zelo potrten. Medtem, ko sem mu pripravljaval posteljo, je sedel na moji postelji poglobljen v misli in je še enkrat ponovil: „Mar naj mene vtaknejo v ta oddelek, mene, ki sem s svojim delom za časa vojne mnogo doprinesel za zavezniško zmago.“ Drugi dan se je Novak odločil za gladovno stavko, da bi dokazal Angležem, da so napravili hudo napako. Prepričeval sem ga, da je po sredi morda kakšna zmota in da bodo Angleži to zmoto v kratkem uvideli in ga bodo spustili na svobodo. Sporočil sem predstojniku njegovo odločitev o gladovni stavki in ta je takoj o tem obvestil angleškega narednika. Angleški narednik se je sladko nasmehnil in v smehu rekel: „Če kolonel Novak resno misli na gladovno stavko, mi to sporočite jutri pred delitvijo hrane, da bom oddelku dal eno porcijo manj.“ — Moji sotrpin Novak uboga moja nasvete in po drugem dnevu preneha s stavkanjem.

Po dveh, treh dneh sva se spoprijateljila in se tudi začela tikati. Morda je moj sotrpin v meni videl iskrenega tovariša in prijatelja v skupnih težkih dneh. Prešel je preko moje „kolaboracije“ in sva vsak dan izmenjavala misli in branila svoja mnenja in svoja stališča za časa vojne. Branil sem stališče in borbo nacionalnih skupin — srbskih prostovoljcev in slovenskih domobrancev. Branil sem „kolaboracijo“ generala Nedića, Dimitrija Ljotića in generala Rupnika. Vsega tega mojemu sotrpinu nisem mogel dokazati. Za njega so Ljotič, Nedić in Rupnik „kvislingi“ prve vrste in „izdajalci naroda“. — „Nje bo sodil narod kot narodne izdajalce in kolaboraterje, kadar

pride naš čas" — je pogosto ponavljal moj sotrpin. „Kdaj, misliš, da bo prišel ta čas" — sem ga vprašal. — „Ne bo dolgo trajalo in zavezniki bodo uvideli svojo napako, ki so jo storili. Vrgli bodo Titovo komunistično vladu in postavili našo pod poveljstvom generala Mihajloviča." — Toda ravno tiste dni smo dobili poročilo, da so ujeli generala Mihajloviča. Novak temu poročilu ni dajal pomena, ker ga je smatral za komunistično propagando.

Nekega popoldneva sva se sprehajala po našem ozkem prostoru, šalila sva se in razgovarjala o našem položaju, o „kolaboraciji", o zaveznikih in njihovi zmoti, o borbah itd. Zastopal sem stališče, da zavezniki ne smatrajo četnikov za svoje zaveznike odkar so priznali Tita. Po priznanju Tita so četniki o očeh zaveznikov prav tako kolaboraterji, kot so to prostovoljci in domobranci. Povedal sem mu dva slučaja v prid moje trditve: ko smo dobili zvezo z angleškimi četami v severni Italiji, so Angleži sprejeli vse naše bolnike, tako četnike kot prostovoljce, v svoje bolnišnice. Med temi bolniki sem se nahajal tudi jaz. Okrog 150 bolnikov in prostovoljcev, so prepeljali angleški tovornjaki v neko njihovo bolnišnico v Pesaro, v kateri so bili pred vojno nastanjeni italijanski umobolni. Pred to bolnišnico so nas razložili. Približal se nam je nek mlad Anglež, ki nas je nekako sumljivo pogledal. Ne vem vzroka — morda zato, ker smo bili slabo oblečeni ali pa je že uvidel, koga ima pred seboj. Vprašal je, kdo izmed nas zna angleško. Nihče se ni oglasil. Odšel je v pisarno bolnišnice in se po dveh, treh minutah vrnil z angleškim narednikom. Narednik je v italijanščini vprašal kdo od nas zna italijansko. Javil sem se. popeljal me je v pisarno in mi je dal stol, da se vsedem. Da mi prvo vprašanje: „Kateri vojski pripadate?" — „Mi pripadamo vojski kralja Petra" — odgovorim preprosto in energično. — „Ali je ta vojska proti našemu zavezniku Titu?" — me z nasmeškom vpraša angleški narednik. — „Da, ona je proti Titu, ker je on komunist, ki hoče v Jugoslaviji uvesti komunistični režim. Zato se je ona borila proti Titu in njegovim partizanom in se še danes bori" — sem mu odgovoril. „torej ste naši sovražniki!" — „Ne, nismo vaši sovražniki. Tito in njegovi partizani so vaši sovražniki." Poskušal sem mu razložiti, da se v državi še borijo in da je tam general Mihajlovič. Toda vse zaman. Pogledal je še enkrat bolnike in naše bolniške liste, ki smo jih dobili v Cormonsu in kjer je pisalo: „Alied Forces". To ga je najbolj zmedlo in po pregledu bolniških listov mi je rekel: „Vaš položaj je nam tukaj nejasen. Sprejeli vas bomo v bolnišnico in bomo z vami ravnali kot z našimi zavezniki, dokler ne dobimo poročila našega poveljstva." — Po osmih dneh smo dobili ukaz, da se pripravimo za drugo bolnišnico. S parnikom so nas prepeljali v Bari, a iz Barija V Caserto v ujetniško bolnišnico med nemške in italijanske ujetnike. Angleškemu poveljniku taborišča v Eboliu smo dali nadimek „slepec" in ta je ob neki priliki izjavil: „Čudni so ti ljudje v tem taborišču! Ubijajo se, da bi nam dokazali, da so naši zavezniki, a mi se ne potrudimo, da jim dokažemo, da niso naši zavezniki."

Toda moj sotrpin Novak stalno misli, da je vse to samo začasno; da bodo Angleži spoznali svojo zmoto, ter da se bo naš položaj v kratkem popravil.

(Sledi)

Darovali so:

Od 16.6.1992 do 31.8.1992

Za Rožmanov dom:

	v pesih - \$
Odborniki Rožmanovega doma	5
Borštnik Maks	25
Jenko Janez	5
Jakoš Janez	5
Prof. Vivot Tine	45
Oblak Franc	3
Jeriha Marijan	7
Podržaj Anton	10
Markez Jože	3
Dobiček pri kosilu v Rožmanovem domu 30.8.1992	735.60
Cerkvena nabirka pri sv. maši 30.8.1992:	
Rev. Malenšek Janez	52
<i>Za umrle dobrotnike Rožmanovega doma:</i>	
N. N.	4
Cankarjev dom	
Berazategui namesto cvetja pok. pred. Janku Šterbencu	101
V spomin na gen. L Rupnika in pobite domobrance:	
Buda Stane	20
<i>V spomin na pok. Viktorja Jenka:</i>	
Fajfar Tinca — Franc	50
	v dolarjih
Globočnik Martin	100
Štefanič Elza	5

Kromar Boris 50

V spomin na pok.

Tončko Valant:

Ferkolj Mija 50

Potočnik Blaž-družina 50

Tiskovni sklad Tabor:

v pesih - \$

Odborniki Rožmanovega doma in društva Tabor 17

Dr. Zupanc Franc 8

Prod. pos. Taborov 44

Borštnik Maks 6

Puhek Ivanka 3

Dragan Alojzij 8

Potočar Milena 3

Stanjko Ivica 4

Fajfar Ivan 2

Marolt Anton 3

Vodnik Jože 18

Lenarčič Fonzi 3

v dolarjih

Bambič Ivan - Milwaukee 2

Galič Lojze 2

Janežič Slavko 2

Širok Emerik 2

Kunovar Jote 2

Kunovar Ivo 7

Butinar Antonija 7

Coffelt Mici 10

Kolman Ludvik 10

Dr. Mejač Miha 10

Mejač Franjo 10

Jakoš Ivan 12

VSEBINA

Ostal si brez groba, general! (Tone Bulc) _____	194
Borbe v Jugoslaviji imajo korenine v Churchillovi zmoti (F. Rutter) _____	197
Moj doprinos za nastanek domobranstva (L. Kolman) _____	199
Turjak - Grahovo (L. Kolman) _____	200
Iz poraza v zmago (J. Stanovnik) _____	201
To je obred vstajenja (M. Roesman) _____	202
Moj dragi oče (M. Zgonc) _____	203
50-letnica borovniške Vaške straže (L. Kolman) _____	204
Pismo Bavčarju (C. Tavčar) _____	206
Naši mrtvi _____	207
Minister in pokoli (N. Tolstoj) _____	209
Ob 50-letnici Bizoviških in Dobrunjskih žrtev komunizma (P. Korošec) _____	224
Zgodovina za osmi razred (T. Bulc) _____	229
Prof. Peterle v Rožmanovem domu _____	233
Obisk Slovenije 1992 (Kanadčan) _____	235
Afragola 1946 (J. M.) _____	236
Darovali so _____	III

Hurllingham
Sucursal
Correo
Argentino
(Bs. As.)

TARIFA REDUCIDA
Concesión N° 1596

FRANQUEO PAGADO
Concesión N° 2619